

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Aurifodina artium et scientiarum omnium

Drexel, Jeremias

[Antwerpen], 1641

Pars Prima

urn:nbn:de:bsz:31-97047

PARS PRIMA.

Excerptorum Necesitas,

Excerptendum esse.

C A P V T I.

Quid Excerptere, Quid Excerpta.

E V L O G I V S & F A V S T I N V S
colloquuntur.

V L O G I V S. Excerptendum ajo, & quidem cum cura & studio. Ad plenam eruditionem vix ullus est accessus nisi hac semita. Quæsieris principio: Quid est Excerptere, quid Excerpta nominas? Si de voce lis sit, eam à viris doctissimis usurpatam observo. Iustus Lipsius in Epistolica institutione afferit, ei, cui protectus litterarius cordi sit, opus esse Excerptis quibusdam & Nois rerum. Ita & Ciceronem audio loquentem: Excerpteres, inquit, ex his ipsis, si quid inest boni. & Vnde Excerpta dicimus, quæ veluti flores e libris enotamus.

B

E

a Cir. 3. de Officiis.

A R S

Est igitur *Excerptere* è scriptore quoquā, cām judicio in certas classes id annotare, ac feligere, quod judicetur usui futurū. Legere, & nihil feligere, meo judicio, prorsus negligere est. Faust. Ergo nihil utiliter legero, nisi calamum, chartam, atramentum ad manum habeam? Eu lo g. Ita prorsus censeo: pñè omnis lectio perit, quā nihil excerptit. Et en, ut in rem præsentem venias: Hic mihi Tertullianus Afer eruditissimus scriptor in manu. Sine hujus lectione Cyprianus diem nullum transmittebat. En igitur scriptorem, & en simul Scriptoriam supellestilem, pennam, sepiam a, chartam. Hic meus mos est à puerō, non lecta tantum, sed & audita, subinde etiam visa, dignioris notæ in meum usum trahere annotando. Ita hunc, ita alios omnes auctores tracto, meos, ut possim, facio, dum ea, quā notatu digna censeo, in diversas chartas, ac classes excerpto. Faust. Quas illas amabo? Hoc unum unice nosse aveo. Eu lo g. Festinemus, quæso te, sed lente; hæc omnia quām potero explicatissimè tradam, sed tempore, & loco. Iam quærimus, quid studii sit, *Excerptere*. In quo, nisi me fallo, vel oculis tuis fidem faciam. Vides hunc auctorem? Ex eo selectiora suis quæque classibus inscribo. Atque hoc appello *Excerptere*.

Quod enim Philologus, quod Poëta è Maro.

2 Sepia, ater liquor pisces, atramentum.

Maro
Curtio
Arnob
ex Ari
matic
dicus
sultus
Theolo
no, C
trahit
nec P
sulti,
plam
dum e
bus su
hujus

Exc

O M
le
sed ge
gnis, a
fuis fu
ma sit:
retine
lectio
tot ren
moria
sine ex
impt:

Marone aut Nasone, quod Historicus ē
 Curtio aut Plutarcho, quod Rhetor ex
 Arnobio aut Cicerone, hoc Philosophus
 ex Aristotele aut Platone, hoc Mathe-
 maticus ex Ptolermæo aut Tychone, Me-
 dicus ex Hippocrate & Galeno, Iuriscon-
 sultus ex Bartolo, Baldo, aut Iustiniano,
 Theologus & Concionator ex Augusti-
 no, Chrysostomo, aut Bernardo in suum
 trahit usum excerptendo. Sine his notis
 nec Philologi, nec Medici, nec Iuriscon-
 sulti, nec Theologi, ad illustrem & am-
 plam eruditionem pertingent. *Excerpten-*
dum est, aut ignorantiae nomen in pluri-
 bus subeundum. Et primam assertionis
 hujus rationem subjungo.

C A P V T II.

Excerptorum necessitas ob memorie incon-
stantiam.

OMNIA, quæ audis, quæ vides, quæ
 legis, meminise, non hominis est,
 sed genii cælestis. Memoria humana fe-
 gnis, angusta, volatilis, infidelis est, nisi
 suis fulciatur adminiculis. Sed tenacissi-
 ma sit; fieri tamen non potest, ut omnium
 retinens sit, quæ pluribus annis studiosa
 lectio retineri vellat. Labor improbus
 tot rerum imagines in hoc ararium
 memoriarum recondit, reconditas diutissimè
 sine excerptis conservare, vix ullus labor
 impetraverit. Operosum est suis quæque
 fori-

A V R I F O D I N A E

foribus in hunc memoriam recessum, &
nescio quos secretos sinus congerere.
Magna molis est in hoc spelæum, quod
in occipitio suspendit natura, terrarum
molem importare, cœlorum immensita-
tes, undarum flamarumque regna con-
cludere, difficultissimum est hic congesta,
velut aureos nummos arca coercere.

Magna vis est memoriam, non nego,
pratorum grande, penetrare amplum,
sed non infinitum. Certos ea limites ac
fines habet, ultra quos progredi non per-
missum. Hic rerum diversarum imagines
certis velut cellulis reponuntur, sed nisi
reposita habeant custodes qui servent, il-
lum memoriam carcerem nullo negotio
effringunt, & aufugunt. Fit nonnun-
quam, ut subinde frumenti plurimum in
alatos vermiculos animetur: hinc toties
panem granaris, frumentum vivum evo-
lat. ita prorsus imagines rerum in me-
moriā velut pensile horreum immis-
sū, domino non advertente se subducunt &
evolant. Vis retinere? Custodes adhibe-

Notas & Excerpta.

Questus jam olim Augustinus de me-
moria labet: Quād multa, inquit, hujus-
modi gestat memoria mea, quæ jam in-
venta sunt, & sicut dixi, quasi ad manū
posita, quæ didicisse & nosse dicimus?
Quæ si modestis temporum intervallis
recolere desivero, ita rursus demergun-
sū, & quasi in remotiora penetralia dila-

bup

buntur, ut denuò velut nova excogitanda sint, in idem iterum. ^a Tot nimirum novæ rerum notiones memoriam subeunt, ut priores & vetustæ aboleantur, imago scilicet imaginem expellit, aliis alia succedunt.

Memoriam Plato stomachum animi, Augustinus animi ventrem vocavit. Apposita. Nam uti stomachus quotidie multa variaque recipit, nec tamen diutinum hospitium indulget; ita prorsus memoria plurima quidem eaque diversissima complectitur, sed brevi velut oneris impatiens, aut admissorum hospitium pertusa, longè facilius dimittit, quam admiserit. Huic malo Excerpta & Notæ medentur.

Memoria vas multorum capax, sed rimarum plenum, hac atque illac perfuit. Meminisse siquidem est rem memoriae commissam custodire; sed heu difficulter committitur, difficillime custoditur commissum. Quod si quid inhærescat altius, ni repetitione perpetua recolatur, fluminis ritu dilabitur. Ut enim secundus ager nisi cultione quotidiana exerceatur, silvescet: sic egregia licet memoria nisi Notis & Excerptis ad reddendum depositum excitetur, ab oblivione misere va-
statur.

Quid ergo multa didicisse, quid legisse multa proderit, si ea quæ legeris, quæ di-

B 3 dice-

^a August. l. 10. Confess. cap. II.

diceris, iterum elabi patiaris, non facile
umquam revocanda? Laboris nimirum
amans est, qui discit, ut obliviscatur.
Quam multi florerent inter magnos ma-
gni & ipsi, nisi haec uredo illos affaret!
Plurimos reperias, qui varia ac multæ le-
ctionis plurima sciunt, at fere nesciunt,
quæ sciunt, quia meminisse nequeunt:
quod incredibile est, quam ad scientias
potenter faciat.

Persepsit hoc probe perspicacissimus
naturæ mystes Plinius, qui ore libero:
Memoria, inquit, necessarium maximè
vita bonum, nec tamen aliud est æquæ
fragile in homine, morborum casus &
injurias, atque etiam metus sentiens ^a.
Memoria bonum grande, sed bonum fra-
gile, & ad omnes oblivionis injurias ex-
positum. Iis igitur Notarum & excerpto-
rum subsidiis roborandum, quæ obli-
vionem expugnant.

Sunt aliqui, sed pauci, memoria felici-
cissimæ. Prisorum hic texere catalogum
opera non est. Hæc scholis jam nota sunt.
Rex Macedo Alexander totam Homerij
Iliadem, & magnam Odysseam partem edi-
dicit. Cosroë Rex Periarum omnes Ari-
stotelis libros memoria comprehendit.
Demosthenes Thucydidem oīties sua
manu descriptis, & ad verbum memoriz
mandavit. Mithridates viginti duarum
gentium Rex, totidem linguis jus dixit,

pro

^a Plinius l. 2. Nat. Hist. c. 24.

pro
allo
mer
nom
Craf
nis q
mon
eum
mod
lix,
ubi
inte
falu
misf
seña
nom
Ron
atio
omn
emp
riis
mo
G
Aga
tate
sem
Nep
nep
vita
mon

a
fium
Neff

pro concione singulas. absque interprete allocutus a. Cyrus Rex Persarum in numerosissimo exercitu omnium militum nomina memoriter pronuntiare calluit. Crassus dives Romanus, Graci sermonis quinque differentias & dialectos memoria ita tenuit, ut qua quisque apud eum lingualoqueretur, eadem ei commodissime responderet. Theodectes Cilix, orator, versus quantumvis multos, ubi semel recitari audisset, è memoria integrè reddidit. Cyneas à Pyrrho Thesalus Legatus Romam imperrandæ paci missus, postero die, quām advenit, tam senatorios, quam equestris ordinis viros nominatim salutavit b. Hortensius orator Romanus totum aliquem diem in auctiōne persedens, vesp̄eri demum res omnes venales, earumque pretia, & emptores ordine recensuit, argentiis recognoscētibus, eum nec minimō falso.

Genethlius & Palæstinus, Minutiani & Agapeti discipulus, ea gavisus est fideliitate memoria, ut totam declamationem semel auditam, mox memoriter recitaret. Nepotianus Heliodori Episcopi è forore nepos juvenis militiam securus: tandem vitam religiosam amplexus, libros ea memoria facilitate tractavit, ut in familiari-

B 4 bus

a Gellius ait; Rex in clytus viginti quinque gentium, quarum omnium linguis percalluit. l. 17. Nfl. Attic. c. 17. b Plin. l. 7. Nat. hist. c. 2. f.

bus colloquiis ac disputationibus, si quid eruditionis in medium fuisset prolatum, statim expeditè diceret. Hoc Tertulliani est, hoc Cypriani, hoc Laetantii, illud Hilarii est: Sic Minucius Felix, ita Victorinus, in hunc modum locutus est Arnobius a.

Hieronymus Stridonensis ea fuit memoria, Augustino teste, ut Hebraeorum, Græcorum, Chaldaeorum, Persarum, Medorum, Arabum, & nationum pñne omnium linguas ac litteras calluerit. Hinc illud à Pontifice Hippomeni scriptum est elogium: Nullus hominum scivit, quod Hieronymus ignoravit b. Memoriam in se ipso eatenus insigniter exercuisse scribit Seneca, ut non ad usum modo sufficeret, sed in miraculum usque procederet. Nam duo millia nominum recitata, inquit, quo ordine erant dicta, referebam; ducentos quoque versus ab ultimo incipiens recitabam.

Hæc prisca & nota sunt; recentiora ista: Paulus IV, Pontifex Maximus scholæ Salernitanæ librum in memoria habuit: Galenum Græce à capite ad calcem peragit: sacra Biblia ad verbum edidicit. In

ex-

a Ita Hieron. tom. I. epist. 3. mihi pag. 10. Vbi addit: Lettione nñdina & meditatione diuturna peclius suam bibliothecam fecerat Christi.

b Aug. tom. 2. in appendice epistolarum ad Cyril. Hierosol. Epist. mihi pag. 380. Sed revera non videtur eam epistolam Augustini calamus effudisse.

extrema senectute (vixit autem annis octoginta tribus) integras è Tullio, Virgilio, aliisque auctoriis paginas inof- fense recitavit. Memoria prolsus admira- randa, cui parem non tulerint multa re- tro sacula.

Gregorius III, in eodem folio Anti- stes, omnes ordine psalmos memoria complexus est *a*. Ammonius Abbas, mag- nus Pambonis discipulus, vetus & novum Testamentum ita percalluit, ut memor- ter dicere potuerit; in doctorum viro- rum, Athanasii, præserim & Basiliī scri- ptis ita versatus, ut decem millia ver- suum, & sexcentos ex iis protulerit. Rem ita se habere pro testimonio magni Pa- tres dixerunt *b*.

Fridericus I, & Maximilianus I, Impe- ratores Augusti tam tenacis memoriae fuerunt, ut omnium eorum, etiam infi- morum, quibuscum vel semel locuti es- sent, longo post tempore recordarentur, & hominem nossent.

Franciscus Rex Galliae tenaci ac expe- dito amplissimæ memorie captu pæne omnes suo ayo superavit. Quid & quan- tum peculiaris commeatus unaquæque provincia suppeditare posset, quænam itinera, quæ flumina ad convectiones op- portuniiora & viciniora forent; è quibus hibernis equitum alæ celestreme conve-

B S nirent,

a Henricus Spondanus ad ann. 731.

b Pallaad. cap. 12. apud Rosweyd. mihi pag. 716.

nirent, tam exacte norat, ut rationes itinerum, compendia navigationum, civitatum vel remotissimarum copias, præpua rerum omnium subsidia è memoria thesauro depromeret ^a.

Antonius Muretus asserit visum à se Patavii, atque auditum juvenem Corfum, Iuris Civilis studiosum, qui triginta sex millia nominum, eo quo recitata carent ordine, absque cunctatione recensere. Artem à pædagogo homine Gallo, si accepisse ajebat. Hanc diebus pauculus Francisco Molino Patricio Veneto, magna omnium admiratione tradidit, cum Molini memoria sibi prius non constaret ^b. Miraculum memorie.

Memoria vere Musarum mater, artium & disciplinarum cella penaria, scientiarum custos. Tullio, divinitatis argumentum, eloquentiæ gazophylacium, eorum quæ discimus, reconditorum. Rerum omnium thesaurus, sed tamen ex omnibus animi partibus, ut Rhodiginus loquitur, res maximè delicata & fragilis. Memoria grande ac necessarium, sed tamen volatile ac caducum vitæ bonum, quod oblivio quotidie oppugnat, quod unicui subinde morbus totum eripit. Quos antea nominavi, Phoenices dixeris. Qui ad eum accedant, paucissimi, & pænè nulli sunt.

Imo ex illis ipsis, quos modo dixi, in

^{gen}
a Paulus Iovinus l. 37. hist.

b Muret. lib. 3. var. lect. c. I. & l. 12. c. 5.

E P A R S I. C A P. III. 11

gentis memoriae viris, Excerpta & Notas aliqui velut certissimum, & summe necessarium memorie subsidium industria singulari adhibuerunt.

Hinc cum Lipsio persuasissimus affirmo: Lectionem ipsam non sufficere, ne repetam quidem, imo nec in felicissima memoria, sed opus esse excerptis quibusdam, & Notis rerum verborumque singularium a.

Faustine, sit tibi Mithridatis aut Alexandri, aut Cosroes memoria, nihilominus excerptendum, alioqui plurima effluent, plurima non opportune occurserunt. Nemini, hercule, cuiusquam memoriam felix, quae Excerptorum omnium vicem subire possit. Ergo Notandum, & Excerptendum.

a Lips. epist. Insit. c. 12.

C A P V T III.

Excerptendum esse testimonio & exemplo utriusque Plini & Auli Gellii.

E Scriptoribus, qui leguntur, excerptendum esse, doctissimi quique viri nos docent. C. Plinius Secundus Naturae negyristes nobilissimus ad prodigiosam profusa eruditionem pervenit hoc uno trahite Excerptorum. De hoc avunculo suo Plinius Cæcilius Iunior ad Marcum scribens: Pergratum, inquit, est mihi, quod tam diligenter libros avunculi mei lecti-

lectitas, ut habere omnes velis, quare
que qui sint. Fungar indicis partibus, at
que etiam quo sint ordine scripti, notum
tibi faciam. Et en catalogum librorum
Plinio majore scriptorum.

1. De laculatione equestri liber unus
2. De vita Q. Pomponii Secundi libri
duo.
3. Bellorum Germaniae libri viginti.
4. Libri tres in sex volumina divisi
quos Studiosos vocavit, quod iis maxi-
mum studium impendisset, & idem
Lectore fieri vellet.
5. Dubii sermonis libri octo.
6. Historiarum à fine Aufidii Bassi co-
ptarum libri triginta unus.
7. Elefforum commentarii centum
sexaginta minutissime scripti, qui Largi
Licinio in Hispania, quadringentis milli-
bus nummum, hoc est, decem millibus
Philippeorum, vendi potuissent, & tum
aliquanto pauciores erant.
8. Naturalis historiæ libri triginta se-
ptem. Opus diffusum, eruditum, nec mi-
nus varium, quam ipsa Natura, Plinii li-
bros qui Pandectas a appellaverit, me ju-
dice haud erraverit. Omnia ille vir legit
vidit, scivit, & in unum volumen Gra-
ciam & Latinum conclusit.

Sed pergit Plinius Cæcilius avuncul

^{su}
a Pandecta volumina sunt, inquit Budens, v-
hil non continentia, ex quibus pessis quod velis, &
inti è Cornucopia depremere.

sui summam industriam, & assiduum in
excerendo studium commendans: Mi-
raris, inquit, quod tot volumina, multaq;
in his tam scrupulosa a homo occupatus
absolverit. Magis miraberis, si scieris il-
lum caussas astitasse aliquamdiu: dece-
fisse anno sexto & quinquagesimo. Me-
dium tempus distentum impeditumque
quà officiis maximis, quà amicitia prin-
cipiū egisse. Sed erat acre ingeniu, incre-
dibile studiu, summa vigilantia. Erat sanc
somni parcissimi, non unquam etiam in-
ter ipsa studia instantis & deferentis. An-
te lucem ibat ad Vespasianum Imperato-
rem. Nam ille noctibus utebatur b. Inde
ad delegatum sibi officium reversus do-
mum, quod reliquū temporis, studiis reda-
debat. Post cibum sepe, quem interdiu le-
vem & facilem veterum more sumebat,
estate, si quid otii, jacebat in sole: liber
legebatur, adnotabat, excerptebat. Nihil
enim umquam legit, quod non excerpteret.

Faustine, hic figuraus pedem. Tu mihi
Plinium considera, virum undequaque
doctissimum innumera legentem, sed ex
omni lectione semper excerptentem. Hic
solidus studiorum fructus est, ea quæ le-
guntur facere sua excerptendo. Negli-
cimus & cessamus? Pleraq; omnia dilabun-
tur, & efflunt. Ergo præ multis sapuisse
affitmo Plinium, qui certissimam erudi-
tionis

a Difficilia, ardua.

b Vigilabat ante diem, memorat Tranquill.

tionis viam ingressus, nihil umquam legit, quod non excepseret. An eadē nobis ad eruditōnē via placet? Nihil ergo umquam legamus, quod non excepamus.

Sed audiamus plura de Plinii Excerptis de quibus hæc Cæcilius: Post solem, inquit, plerumq; frigida lavabatur. Deinde gustabat, dormiebatque minimum. Mox, quasi alio die, studebat in cœnæ tempus. Super hanc liber legebatur; adnotabatur, & quidem cursim. En iterum Excerpta, & Notas, & quidem super cœna. Viri Religiosi lectiōnem quidem ad mensam habent, sed quis excepit & notat, nisi fastiss post mensam? Plinius nec inter ipsas epulas ab hac Excerptendi consuetudine abiit. Hinc illa viri tam prodigiosus eruditio, hinc tot elucubrata volumina.

Non omittendum, quod addit Cæcilius: Memini quendam ex amicis, inquit cum lector quædam perperam prouocasset, revocasse, & repeti coegisse: Hunc avunculum meum dixisse: In rellexera nempe? Cum ille annuisset: Cur ergo te vocabas? Decem amplius versus hac tuis interpellatione perdidimus. Tanta era parsimonia temporis. Hunc vita ordinata per inter medios labores urbisque fremitus observabat. In secessu a solū balnei temporibus studiis eximebatur. At dum frigibus ad excitandum sudorem leviter radeatur, dum tergeretur, audiebat aliquid,

leges a P. alii, 26

2 In villa suburbana.

legentem attendebat, aut dictabat. In itinere quasi solitus ceteris curis huic uni vacabat. Ad latus erat Notarius cum libro & pugillaribus, cuius manus hieme manicis muniebantur, ut ne cœli quidem asperitas ullum studiis tempus eriperet.

Repeto me correptum, ab eo, cum ambularem: Poteras, inquit, has horas non perdere; Perire enim omne tempus arbitrabatur, quod studiis non impertiretur.

O tempus! O temporis parsimoniam, quam ignota es & rara! Hoc adolescentibus, hoc juvenibus, hoc omnibus litteras tractantibus vel uno die centies occidendum: Perire tempus omne, quod studiis non impendatur. Quoties ignavi cessatores Plinii censura compellandi: Poteratis (ô desidiosi) has horas non perdere. Omnes temporis particulæ velut ramenta aut fila aurea studiosissime colligenda. Rerum omnium jactura reparabilis est, præterquam temporis: Aurum & gemmas perdidisse, multo mitius damnum est, quam tempus male impendisse.

Ad Plinium Iuniorem redeo, qui de se ipso ad Tacitum prescribens: Præcesserat per multos dies, inquit, tremor terræ remitus minus formidolosus, quia Campania sonei temeritus. Illa vero nocte ita invaluit, ut non strigil moveri omnia, sed verti crederentur. Inter rade rumpit in cubiculū meum mater: surgebam

legen a Plinius Secundus Iun. l.3. epist. ad Mæcenum, alii, Mæcenum, mihi pag. 78.

bam invicem, si quiesceret, excitatur
Resedimus in area domus, quæ mare
tectis modico spatio dividebat. Posco
brum T. Livii, & quasi per otium lego, a
que etiam, ut coeporam, Excerpto. Ecce ami
cus avunculi, qui nuper ad eum ex Hispa
nia venerat, ut me & matrem sedente
me vero etiam legentem videt, illius pa
tientiam, securitatem meam corripi
Nihilo segnus ego intentus in librum
Iam hora diei prima, & adhuc dubius,
quasi languidus dies: ja quassatis circum
iacentibus tectis, quamquā in aperto lu
co, angusto tamē, magnus & certus ruin
metus. Tum demum excedere oppido
sum a. Tu lege cetera prorsus admirand

En, obsecro, Faustine, jam etiam Pl
inium Junorem, non in museo, aut co
clavi, non ad mensam & inter libros, se
in area, sub dio, in maximo terra mon
non legentem solum, sed etiam cum o
ra & studio excerptentem.

Aulus Gellius ille Noctium Atticarum
eruditissimus scriptor de se ipso: Vsi
mus, inquit, ordine rerum fortuito, que
antea in excerptendo feceramus. Na
proinde ut librum quemque in man
coeporam, seu Gracum, seu Latinum,
quid memoratu dignum audieram, i
quæ libitum erat, cujuscumque gene
erant, indistincte atque promiscue ann
tabam: eaque mihi ad subsidium mem

2 Idem Plin. l. 6. epist. 23. mihi pag. 20

riæ quasi quoddam litterarum penus, re-
condebam, aut quando usus venisset, aut
rei, aut verbi, cuius me forte recens obli-
vio tenuisset, & libri, ex quibus ea scri-
pseram, non adestent, facile inde nobis
inventu atque depromptu foret. *al*ta &
Gellius excerptit. Hinc Atticæ Noctes
in lucem emerserunt.

Quid nos? quæ nostra est industria? Legi-
mus, sed quia plerique nihil excerpti-
mus, ideo parum proficimus legendu-
re. Pace tua dixerim. Caudices & stupores, qui
fuiimus, manemus. Post aliquot lustra in
litteris consumpta, vel notissima quæque
ignoramus, quia excerpere ac notare no-
luimus. En prisci avi Triumviros pro Ex-
cerptis stantes Excerptendum, ac notan-
dum est, alter ad seriam eruditionem ac-
cessus non est. Vtriusque Plinii & Auli
Gellii tam testimonium, quam exem-
plum suadet, & invitat, sed non solum.
Plures ex eadem classe hic sisto, &
Triumviros nostri etiam ævi adduco.

a Gell. l. 20. Noct. Attic. c. m.

C A P V T I V.

Excerptendum esse testimonio & exemplo
Iusti Lipsii.

Hic prefari lubet è Seneca, quem Li-
pnius inter omnes veteres scriptores
laudatissimum & virtutis studio pæne
Christianum semper veneratus, Notis il-
lustra-

Iustravit. Ergo Seneca in epistolis ; Non est, inquit, quod exigas *Excerpta* & *Repetita* : continuum est apud nos, quidquid apud alios excerptitur. ^a Ad quae Lipsius Intelligitne, ait, *Repetita*, laudabilia, &c quod solent lectione iterari : an quia etiam inter legendum dici solet, *Repete*? Hoc pro: et si *Repetita*, quasi divisa, & in locos suos partita, possit legere. Iam: Iustum.

Iustus Lipsius, eruditionis primæ, judicemaximi, Regius professor & historicus annis pluribus Lovani, scriptis eruditissimis jam pridem orbi notus. F A V S T. Lipsii libris quatuor dumtaxat me legiū memini, Hallensem & Sichemiensem, Virginem, Constantiam, & Exempla politica. Si quid ego judico, nervosus scriptor est, & plenus succi. Quæ alia scripta rit scire pervelim. E V L O G. Audi compendio, & miraberis. In lucem dedit Lipsius, de Militia Romana libos 5, Poliorumticaw libros 5, de Admirandis Vrbis Romæ libros 4, de Constantia libros 2, Antiquarum lectionum libros 5, Epistoliarum quæstionum libros itidem 5, Variorum lectionum libros 3, Syntagma de Bibliothecis, Amphitheatrum, Electorum libros 2, Satyram Menippæam, Saturnium libros 2, Virginem Hallensem, Virginem Sichemiensem, Politicorum libros 6, Syntagma de Vesta & Vestalibus.

^a Seneca epist. 33. mihi pag. 444.

is; Ne
& Repe
uidqui
Lipſiu
a, & qu
tiam in
Hoc p
& in
Iam
e, judic
istoric
eruditis
V S T
e legi
niensie
mpla p
fus scri
script
di con
edit Li
'polio
rbis R
os 2; A
pistolie
s, Vari
na de B
ectorum
Saturni
sem, Va
orum I
stalib
Po

Politiorum monitorum & exemplorum libros 2, Lovanium, Manuductionis ad Stoicam philosophiam libros 3, Physiologiae Stoicæ libros 3, de Cruce pariter libros 3, Librum de Vna Religione adversus Dialogistam, de Pronuntiatione lingue Latinae, Centurias 8 epistolarum: Commentarios, Notas, Animadversiones, Scholia in Senecam, Tacitum, Vellejum Paterculum, Dissertationes, & alia talia non numero. FAVSTIN. Superi! vir unus tot libros, tam abundantes non verborum, sed rerum! EVLOG. Quod Plinius de Plinio avunculo suo dixerat, idem de Lipio affirmandum. Miraris quod homo occupatus tot absolverit volumina? magis miraberis, si scieris illum publice docuisse, fracta & imbecilli valetudine fuisse, itinera prolixiora obiisse, bibliothecas in orbe nobilissimas lustrasse, negotiis diversis non defuisse. Vnde igitur illi tam copiosa, & illustris eruditio? unde tam multiplex & insignis scriptio, tot librorum fecunditas? Caussam audi germanissimam: Non legit tantum Lipsius, sed & Excerptit, idq; cum judicio, non obvia quavis in chartas rapiendo, sed feliciter, & excerptendo. Hinc ipsis dictum solenne: Non colligo, sed feligo. Selegit proflus hac apis mel eximium.

Vnicum viri opus propono; Politiorum sex libros, opus plane accuratissimum, tersum, varium, elegans, eruditum, & plane

C 2 dixe-

dixerim, obstupescendum, ac paucis imtabile. Inspice, & mecum senties. Artificioso, variegato, Babylonico, beluato tamen Lipsiana Politica recte compararim. Incredibili namque artificio & nexus est verbis optimorum quorumque scriptorum suum ille contextum elaboravit. Sua Lipsius loquitur, sed ore magnam partem non suo, idque tam dextre, ut Livii ac Taciti verba jures esse Lipsii. Hac autem absque Excerptis nec felicissima quidem memoria non dicam perficere, sed tentare audeat. Fieri non potest, ut tali scriptio conficiatur, quin prius plurimum Excerptatur. Ad murum erigendum camento, lapidibus, arena est opus; a longiorem ejusmodi scriptiōnem Notae ac Excerpta prorsus necessaria sunt. Imo nec declamationem, aut orationem ullam erudite struxeris, ni prius tam veba, quam rem dictione aptam exciperis.

Nec solum ad exaranda Politica di- cendus Excerptisse Lipsius: idem in aliis fecit. Cetera illius scripta inspiciamus, fine copiosa Notarum & Excerptorum supellectili non potuisse confici affirmabimus.

Sed ego hic in amicas aures arcani ali- quid instillaverim. Aliquem excerptendi modum Lipsius docuit, sed facilissime per suadeor, non eo solum, sed & alio fuisse usum, quem non docuerit. Nimirum tamen

les viri
Principiū
Artificiū
Excerptū
dem te
feligas,
De qui
sem, &
habe.
repetit
memor
dam &
gulari
pta Ma
rio con
opes p
Fieri a
quem a
quem
tionis.

Hac
tantum
porro
rum ac
pendu
secretu
pta Li
pendi
lubebat

Hoc
quam
dam e
pus est

les viri non omnia artis secreta vulgant. Principia in arte monstrant, secretius artificiū sibi servant. Lipsius hanc omnem Excerptendi artem pagella unica nec quidem tota tradidit. Verba Lipsii sunt: *Quid feligas, & à quibus, partem feci alteram.* De qua etsi exemplis dicere facilius possem, quam scriptis, tamen breviter hæc habe. Lectionem ipsam non sufficere, ne repetitam quidem, imo nec in felicissima memoria: sed opus esse *Excerptis* quibusdam & *Notis* rerum verborumque singularium, quas imitemur. *Quæ Excerpta Memorialibus libellis, tanquam æratio contineri velim, unde sermonis illæ opes per tempus & ad usum promantur.* Fieri autem libellos triplices: Vnum, quem *Formularum* dixerim; Alterum, quem *Ornamentorum*; Tertium, quem *Divisionis*.

Hæc autem, ô doctissime Lipsi, fere tantum epistolis scribendis faciunt. *Quid porro ad eruditionem ceteram, quid rerum ac historiarum à scriptoribus excerptendum?* Hic tacet Iustus, & suum sibi secretum servat. Né dubitemus *Excerpta Lipsio* fuisse copiosissima. Sed Excerptendi mysterium omnibus evulgare non lubebat.

Hoc ergo jam certum tam testimonio, quam exemplo doctissimi viri, ad parandam eruditionem *Notis* & *Excerptis* opus esse. Sine his aliquid volatice haustu-

capere licet, ad doctrinam solidam per
venire non licet. Sed è Triumviris teste
alium hoc sifto, Martinum Delrium.

C A P V T . V .

Excerendum esse testimonio & exemplo
Martini Delrii.

Liceat de hoc viro paucula praefatio. Martinus Antonius Delrius Major habuit, & parentes nobilissimos; summa eorum apud Hispanias reges aucto-
ritas. Pater Delrii, Antonius Delrius in
gro Antverpiensi Toparcha, Regi à Co-
filiis, post Fisci Regii in Belgio præfede-
ram. Domus illius Regibus & Proreg-
bus eo adventantibus familiare fuit pa-
torium. Mater Delrii Eleonora Lope
Aragonum proceribus oriunda. Sed exte-
riora sunt ista, nec in censum viri suo pa-
culio divitis referenda; sermo nobis e
de supellecstile & ornamenti litterarii
Grayiora studia tractavit Delrius, he-
ordine. Parisiis in Philosophia Magistrum
habuit Ioannem Maldonatum e scripto
notum: Duaci in Iurisprudentia Ludo-
vicum Carriionem. Duaco Lovanium
contulit, ubi Cornelii Valerii disciplina
& lustri Liphii familiaritate summos
litteris progressus fecit: præcipuum in
men diei partem Legum Iurisque scien-
tia se posuit, quod in operibus ad id tem-
poris à se elaboratis non semel palat

esse ve
mas d
mis su
Hin
septua
laurea
ne dec
sola A
se , q
suū se
(quod
Hac
Hispan
bantia
dem R
mo se
militi
quenti
stor co
Iam
jam in
plexus
vacilla
magis
tellexi
lapsum
ut ibic
sine pe
ma mo
dros ,
quam
nescer
agitati

esse voluit. Nam & Salamanticae acerri-
mas de Iure contentiones cum doctissi-
mis subiit.

Hinc anno millesimo quingentesimo
septuagesimo Lovani: primam in Iure
lauream incredibili omnium admiratio-
ne decerpit. Prodigio simile est vel ipsa
sola Auctorum in Iure nomina meminis-
se, quos ille in epistola ad parentem
suum se perlegisse commonstrat. Fuit vere
(quod Tullius de Catone) librarii helluo.

Haec eruditione parva à Philippo II
Hispaniarum Rege in supremum
Brabantia senatum cooptatur. Dein ab eo-
dem Rege anno millesimo quingentesi-
mo septuagesimo septimo Palatinis ac
militibus jus dicere jubetur. Anno se-
quenti Cancellarius, & Regii Fisci Qua-
stor constituitur.

Iam in summo stare videbatur Delrius,
jam inter ipsius fortunæ, & honoris am-
plexus versari, cum ille sese in præcipiti
vacillare, & quo celsiorem, eo lubricum
magis & abruptum locum premere in-
tellexit, ex quo laberetur facilius, & post
lapsum resurgeret difficilius: atque adeo,
ut ibidem foret semper, nunquam tamen
sine periculo fore, numquam sine maxi-
ma molestia: magnas illas, regiasque ce-
dros, in altissimis montibus nonnum-
quam pubescere, aut interdum etiam se-
nescere; nunquam tamen non ventis
agitari; raro sole foveri, saepius aëris inju-
riæ

riis obnoxias degere. Tandem igitur al-
quando, ut Philosophus quondam, ami-
cus sibi met esse cœpit, imo Deo; si
consulere, Deo servire decrevit. Hic illi
flexus decursu vitæ ad metam meliorem
Magnus hucusq; sive ingenium speciem
sive honores, sive totius actæ vitæ in-
gritatem: sed tum maximus esse cœpit
cum ambiit esse minimus. Ergo ille in
Brabantia senatum alleatus, & ejusdem
deinde Princeps, ille Palatinorum mil-
itumq; juri dicundo Praefectus, ille nup-
erarii opulentissimi, & vere regii Qua-
stor, ille ad magna natus, perfunditus ma-
gnis, & majoribus maturus, miniman-
I E S V Societatem amplecti, fastum o-
mnem exuere, omnibus subesse, nullum
imperare, & quasi novellus tiro repuera-
scere propter Christum. Nullum erat in
tirociniis domo tam vile abjectumq; ob-
sequium, cui non se promptum offerret
quodque non hilaris capesseret, velut
natus in eo & educatus. Talis fuit Del-
rius. Ex hoc ungue, ni fallor, hunc leo-
nem satis noveris. Vidi ego ipse virum
& cum eo egi familiarissime. Et rever-
fermo ac vultus Delrii, hunc ipsum, que-
describo, loquebarur.

Hæc mihi præfanda censui, ut nem
nesciret, quantum vir ille eruditio-
thesaurum sibi parasset Notis & Exce-
ptis, quod jam demonstro. Tu porro ja-
Faustine, ad tria porosissimum attende: A

lii

lingua
editos
culent
sint &
Dela-
daice,
ce, G-
stinda
quæstifi-
nius,
diceba-
ne scir-
habue-
calluit
corū s-
cung;
rāt, ma-
Eli-
Note
ginti a-
docti si-
succe-
menta
Scripti
piis lu-
erictar
alia lu-
rum u-
pist Co-
Cesar
deind
Patien-
tiones

linguarum cognitionem, ad libros ab eo editos, ad studendi rationem. Ex his lumenissime cognosces, quid Notæ profint & Excerpta.

Delrius, Latine, Græce, Hebraice, Chaldaice, Flandrice, Hispanice, Italice, Gallice, Germanice ita loquebatur (sunt distincta novæ idiomata) ut in plerisq; eloquèissimus, in nullo hospes esset. Q. Ennius, teste Gellio, tria corda habere sese dicebat, quod loqui Græce, Osce, & Latina sciret. Num igitur non novem corda habuerit Delrius, quia novem linguas percalluit? Poetarum, Oratorum ac Historiæ scripta omnia, quæcunq; in quibuscunq; Belgicæ bibliothecis reperiri poterat, magna cum cura & diligentia evolvit.

E libris vero quos edidit, primus fuit Notæ ad Solinum, quas dedit nondum viginiti annos natus. Post has fecutæ sunt doctissimæ Notæ ad Claudianum. His successerunt tam Adversaria, quam Commentarius in omnes Senecæ tragœdias. Scripsit & edidit libros duos de Principiis Iuris; Repetitiones de l. *Transfigere*; Exercitationem ad l. *Contractus*; opuscula alia Iuridica; Miscellanea item scriptorum universi Iuris Civilis. Post hæc scripsit Commentarios rerum Belgicarum, Cæsarem in hoc imitatus. Elucubravit deinde Speculum Marianum, Speculum Patientiæ & Charitatis, Polemicas orationes Marianas, Florida Mariana. Suc-

cesserunt sex libri Disquisitionum Magi-
carum, in tres tomos divisi, opus illustris-
tissimum. Edidit & Orientium Notis sub-
illustratum. Conscriptis & Vindicias &
reopagiticas. Nec omittendum magni la-
boris & limati judicii opus in Canticis
Canticorum. Dedit & Emendationes in
C. Iulii Epitomen. Scripsit & in Threnos
Hieremias. In omnes Sacrae Scripturæ li-
bros nō facē modo accendere, sed Phari-
atollere meditabatur. In Genesim dedit
reliqua mors intercepit. Hęc viri scripsi
Cum tamen non ultra quinquagesimum
septimum annum pervixerit a. Quām ver
ad scriptiōnē tam variam ingens illi adju-
mentū tulerint Excerpta & Nota, jā audi-

Studendi rationē Delius hanc tenuit
Cum pubertatis annos necdum attigisse
primo mane ipso diei crepusculo, post
quam rei divinę interfuit, intinctum vi
no panem modice sumpsi, dein subito
illatebravit in cubiculum, quod ei sub ba-
blioteca seu technophyon b quoddam
fuerat. Hic sellam & plateum subiecta
rotulis ita fabrefieri curaverat, ut levip
dis impulsu, per omnia circumpulpa
& loculamenta, seipsum, omnemque stu-
diorum supellestilem circumvehere
illi cum infidisset, non prius inde dimi-
nebatur, quam adulta nocte tempus, &
familiaris ephebus ad cōnam, non rati-

a Mortuus Levanii anno 1608.

b Artium officina.

invitu
tos sol
pransi
exegit
V in
dam? P
dus ac
cum es
miliar
rem G
E V L
vanius
defect
Pater c
crimen
que, ve
rius ni
mente
noxiou
tempo
tu para
ret: ve
acciper
superer
Mox C
an vell
hoc un
vultus
inquit,
tem ob

a. Ide
pīs Soc.
mīhi pag

invitum ac reluctantem cogeret. Ita totos soles, diesque totos in museo impransus, veluti jam sepultus inter libros exegit a.

Vin' Faustine paucula de morte ad-dam? F A V S T. Adde quam maxime; avidus accipiam. Virum ipse vidi, saepius cum eo, uti submisso humanus erat, familiarissime collocutus, cū per Superiorem Germaniam iter faceret in Belgium. E V L O G. Cum igitur ex Hispania Lovanium rediisset, licet difficillime, ob defectas vires & summos dolorēs, adfuit Pater qui illi edixit summum adesse discrimen à morte parum abesse: rogavitque, velletne mentem eluere. Tum Delrius nihil eo nuntio commotus, erecta mente, nihil sibi admodum esse, cui obnoxium norit eum esse diem, cui tanto se tempore in hoc sacrorum hominum cœtu parasset: sic vixisse, ut mori non timeret: velle tamen expiationis beneficium accipere, & abluere id navorum, quod superasset, in I E S V Christi sanguine. Mox Christi corpore pascitur. Rogatus, an vellet etiam oleo sancto inungi: illè hoc unum: Quid Rector censet? quid vult: ubi cum non abnuere intellexit Ita, inquit, fiat; ita fiat. Vere usque ad mortem obediens. Nihil enim aliud toto

a. Idem fere de seipso prudens Gaspavus Schop-pins Soc. Iesu professus hostis, in suo Hypobolyme, mihi pag. 250.

hoc tempore, nisi majorum nutu faciebat, quod illi sancirent, sanctum arbitrabatur; quod interdicerent, nefastum censebat. Puerum crederes à paterna matre nave manu trahi non reluctantem; se hilare blandientem. Post hæc veluti doloris expers, incredibili animi magnitudine naturam vincere, & de ipsa quodammodo morte triumphare; ac soli intentus cœlo, Deo plenus, cetera omnifastidire, in Crucifixi effigiē oculos figure, Crucifixum a mulari. Postero die hœc septima, vix ullo mortis indicio, intentiorū manus placidissime expiravit anno ¹⁵⁸⁰ VIII, die xix Octobris, annus a gens ætatis quinquagesimum septimum. Inter alia virtutum decora, hoc sibi proprium habuit: nihil vafre aut subdol moliri; non per cuniculos insidiari, non per vineas oppugnare; non palam blandiri, clam detrahere (qua pestilentissimum hujus ævi lues est) idem lingua promptum, quod animo meditatum, habebat. Ita qui cum eo versabantur, nullas cœcitatōnium foveas metuebant, nullā laqueos; omnibus sacris & religionibus confirmatum censebant, quod ab eo dicebatur. Qua de caussa Lipsius hominem eum vocat, cui non mentiri solum nefi est, sed & blandiri. Frūstra ad eum defrebatur, si quis absenti encomium diceret, si quis convicium, nisi ratione dictum animadverteret. Tum vero reprehenderet

tibi

tibus n
tur; in
repeba
etum, e
omnibus
cetera s
in eo m
mestici
oculis c
bus, gna
mo, du
aut in l
de sede
more p
accentu
gere. Q
præfert
gunt, &
Atque h
dum viv
Porro
Dungæu
Adversari
vemdeci
plus mi
Auctori
sententia
conscrif
quam se
mmino
paucos i
loquitur
nium di
tibi

tibus ne minimum quidem obliuſtaba-
tur; in nulla excusationum dumeta cor-
repebat: ex hostibus etiam capiebat fru-
ctum, ex venenis parabat antidotum. In
omnibus rationem ducem sequebatur,
cetera ſusque deque habebat. Submissio
in eo maxima. Vnum id p̄ae reliquis do-
mestici ſtupebant omnes, tantum virum
oculis caligantibus & p̄ane cæcutienti-
bus, gnaviter & prompto libentique ani-
mo, dum alii mensæ aſſiderent, ſtantem
aut in loco anagnostæ ſolito incommo-
de ſedentem, librum aliquem pium de
more p̄aſlegere, & ad alterius arbitrium
accentus & tonos vel inverttere, vel di-
rigere. Quod quidem quanti ſit, norunt illi
præſertim, qui in Religiosis familiis de-
gunt, & hujusmodi ſe exercitiis ſubigunt.
Atque hæc vita fuit Delrii, inter libros,
dum viveret ſepulti.

Porro de hoc viro Henricus Zebertus
Dungarus Theologæ Doctortestatur, in
Adversariis, qua Delrius annorum no-
vemdecim, illuſtrando Senecæ dedit,
plus minus mille & centum variorum
Auctorum in diversis ſcientiis, & linguis
ſententias maximo cū labore ac judicio
conſcribi. Quare fatetur Lipsius nun-
quam ſe legiſle, nunquam vidiffe, ac o-
mnino neſcire an ſint ſcriptores quos nō
paucos illud avi nostri miraculum (ita
loquitur, & Delriuſ notat) ad testimo-
nium dicendū citare ſolet. Cum ſcripto-
rem

rem Delrius arripuit, non ante dimisi-
quam attente atque integre perlegisset
quæcumque autem (nota hoc, Faustine
nota, obsecro) quæcumque in capedum
culas, Excerpta & Notas litterarii su-
thesauri referenda judicavit, ea scite es-
cripsit. Ita plus simplici vice omnia Al-
phonsi Tostati Abulensis volumina (sum
quindecim) non suspenso, sed pressio ve-
stigio percurrit a.

En ipsum eruditionis fontem, en veter-
tot librorum à Delrio editorū originem
Excerpta & Notas. Quod de Plinio, idea
de Delrio dici potest: Nihil unquam le-
git, quod non excerpteret. Hinc doctrina
supellex amplissima, hinc eruditionis
thesaurus maximus. Omnia è memori
velut stamen è panno trahere, non Del-
rius, non aliud quisquam potuit. Excerpta
& Notæ subdio venerunt. Excerptendū
& Notandū. Aliter hæc sacra nō constan-

^a Hac è vita Delrii, quam scriptis Hermanni
Langeveldtis, ediditque Antv. an. 1609.

C A P V T VI.

Excerptendum esse testimonio & exem-
plo Iacobi Pontani.

FAVSTIN. Haberem quæ obdu-
rem adversus dicta. EVLOG. Setaria B. C.
monem, obsecro, finiri patere: & obdu-
cendi locus erit amplissimus. Pergo ^a Græco
tur; & Excerptendi ac Notandi necessari-
tem testimonio & exemplo plurimi
confirmq.

^a Augu-
stus 25. N.

Iacobus Pontanus in politiori litteratura vir oppidò eruditus, qui aetatem omnem ad usq; ultimos vitæ dies legendō ac scribendo duxit, revera libris immortuus. Nec enim calamū ante posuit, quam fatalis lectulus avocaret a chartis, quibus perdius atque pernox inhæbat. Annum vivendo attigit octogesimum quartum a. Dignissimus senex, qui in Parnasso inter libros conderetur immemoriali memoria, quam sibi scriptis peperit. Libros, ut mea mihi Excerpta suggerunt, hos edidit.

Progymnasmatum volumina quatuor, quibus omnia pæne, quæ in consuetudinem & usum communem incident, Latina dictione complexus est. Institutiones Poeticæ, Florida versu eleganti, vario ac tereti scripta, Symbolas in Virgilium, opus grande ac laboriosum. E græco plurima in Latinum idioma transtulit, uti sunt Ioannis Cantacuzeni libri quatuor de bellis Andronici, Georgii Phranzæ Chronicæ Orientalis Imperii, Philippi Solitarii Dioptra, & Nicolai Cabasilæ vita Christi, Simeonis Iunioris orationes 23. Simeonis Episcopi Thessali de divino Templo & Ascerica, Theophylacti Simocata historia de Mauritio Imp. Commen-
G. Setaria B. Cyrilli Alexandrini in Prophetas obi Minores, Dialogi de Spiritu & carne. Hæc ergo i. e. Græco in Latinum translata sunt. Prae-
cessit

a Auguste Vindelicorum mortuus anno 1626.
Iulie 25. Novembris.

ter hæc scripsit Pontanus Commentarii in Ovidii Metamorphosin, Commentarios in Ovidii Elegos de Ponto & Tritibus, Ovidianas Gnomas, Philocaliæ, & Iliorum Atticorum volumina tria, &c.

Hunc librorum numerum Pontanus ne ditionibus Excerptis nunquam incepit dedisset. Quid autem hic ipse vir literarii artificii scientissimus de Excerptis modo senserit, ipsiusmet verbis tecum cebo. Injecta mentione Plinii Majorum ejusque summa in Excerptendo industra laudata, hæc addens Pontanus: Vir animi strenuissimi, ait, & exempli rarissimi, copiendiariam sibi & proximam viam exagitavit, qua ad summas eruditiorum cultates atque copias & graderetur. ipsi & easdem ad usum fructum publicum lucem aspectumque proderet. De libris aliis ab illo confectis, ut nihil loqui Historia naturalis, quæ sola temporis iurias & dentes effugit, hisce institutis originibus, iisdem aucta profecit indumentis (Notis scilicet & excerptis). Quando enim vir ille, duorum milieum circiter voluminum lectione, viginti milieum rerum cura & studio dignarum, sexaginta libris inclusisset, si non è tota scriptoribus locos præcipuos adnotasset, tamquam summarum summas collegisse. Quod quidem iudicio, non temere, sedine, non promiscue atque confusè, fecisse suspicari libet. Quomodo præ-

ea, quod
prop
positi
quid
turna
tissim
nissim
tuissi
vasqu
bat au
percus
res Pla
Pontia
num &c.

M.
Chrif
jusq;
vero,
omni
culun
tionis
fatis p
brare
brum
gnitu
rit; ni
retule
de plu
star in
Ita
fere; i

a p
1.1072

ea, quid quisque, quâ distributione, quid proprium, quid alienum, aut in medio possum, quid electum ac reconditum, quid evulgatum ac populare afferret; diuturna custodire memoria, sine hoc certissimo (nota, Faustine, nota) opportunitissimoque subsidio Excerptorum potuisset? Quæ tanquam breviaria, parvasque epitomas, quoties vellet (volebat autem saepissime) opera non difficili percurrebat ^a. Nec dubium quin sectatores Plinius jam olim hac in re habuerit. Pontani testimonio ex occasione geminum illi adjungo.

M. Antonius Muretus in Republica Christiana Tullius, de illo ipso Plinio ejusq; Excerptis ac Notis differens. Illum vero, inquit, Promum condum rerum omnium scitu dignarum, illud receptaculum ingenuarum artium, illum eruditioonis oceanum C. Plinium quis unquam satis pro dignitate vel admirari, vel celebrare poterit? Qui nullum unquam librum vidit, quem non legerit; nihil cognitum dignum legit, quod non excerptum est; nihil excerptum, quod non in litteras reuelerit. Itaque unum ipsius opus, quod de plurimis extat, Naturalis historiae, in star ingentis bibliothecæ videri potest ^b.

Ita Muretus & Pontanus de Plinio sentere; ita nos de Mureto & Pontano sentere.

D tiamus,

^a Pont. vol. 3. parte poster. Progym. 74. mih. p. 1072. ^b Muret. volum. 2. orat. 13.

tiamus, eos sine copiosis ac variis Excerptis tam multa variaque nunquam scripturos. Eruditionem tam multijugen Excerpta fatiunt & Notæ. Sed hoc jam pluribus confirmo.

CAPVT VII.

Excerptendum esse testimonis & exemplis plenrumque omnium eruditorum.

Quod de Excerptis jam diximus, idem omnium pæne doctorum hominum voces & exempla firmant. Quisquis umquam in literis serio proficere laboravit Notandi & Excerptendi labore non fugit. Hec una ad artes & scientias compendiaria via est. Fugis hos labores? fugi ergo scientias, & ut desidiam non repellas, ignorantiam amplecteris, quia manus plurima nescire, quam ea cum studio eserperem.

Longè aliter ei, apud quos in pretio lectio non otiosa. Omnes eruditorum classes percurramus, & quod dixi, verissimum affirmabimus. Inspice Poetas, Virgilium Maronem, Ovidium Nasonem, Claudio Claudianum, Iacobum Samazarium, Iacobum Bidermanum, Franciscum Remondum, Hermannum Huginem.

Virgilius inter Latinos Princeps Pocorum Bucolica sua annis septem, sua *Aeneida* annis undecim elaboravit, & p*mi*

mus ipse sui rigidissimus censor ac judex divinam scriptiōnem ad rogum damnavit. Virgilius vero, ut scias, non tantum legit, sed & excerptit, & excerpta in suum poēma transtulit. Ovidii Metamorphosē inspice, & dic an caruerit excerptis. Claudianum Poētarum ocellum volve, & idem dices.

Iacobus Sannazarius de partu Virginis tres libellos edidit, quos viginti annorum lima perpolivit: Notandi laborem non fugit.

Jacobus Bidermanus meus olim condiscipulus, quem ut Magistrum meum semper veneratus sum, Excerpta non solum magno judicio, & singulari industria paravit, sed & iis ingeniosa dexteritate usus est. Tot ejus scripta pro me loquuntur.

Hermannus Hugo deliciæ meæ (quid apud te dissimilem?) scriptor misi e' milibus charus: Nec putem à multis seculis venustius aliquid, & suavissimis affectibus concitandis potentius in lucem datum. Hermannus autem maxime usus est excerptis, nec aliter potuit. Nam elegans ille contextus e' prisorum Patrum testimoniorum, hac una ratione confectus. Gusta hoc scribendi genus, auribus & oculis loquitur. Confer sententias Bibliorum cum dictis Patrum, ac chalcographi nobilissimi cælatura, & laudabis, scio, artificiosissimam mixturam. Nam modo e-

D 2 legidion

legidion & tersum carmen, modo proſa oratio, modo naturam & vitam spirans imago affectus ſuggerit dulciores. Sed liber non unius aſſis eſt; libri preſtium auxit æraria ſculptura. Placet emere? unicūm omittamus ſympoſium, & noſter eſt liber. Inſcriptio & frons libri, eſt: *Pia deſideria.* Nec ſolum hunc edidit Hermannus. Scripti insuper *Obsidionem Bredanam*; *Vitam Caroli Spinolæ*, qui in Iapone Religionem Christi inter flamas deſtendit uſque ad extreum halitum; *Vitam Ioannis Berchmanni*; de Prima ſcribendi origine, & univerſa rei litteraria antiquitate; de Militia Equeſtri antiqua & nova libros quinque.

Sed hæc de Hermanno Hugone, cuius venustiſſimas elegias veneror & adoro. In cuius ſcriptione ſoluta incrediſibilem Excerptorum uſum agnoſco & exſcalor. Discamus, quod colimus, imitari. Sed jam & Historicos luſtremus: an non & illi Excerptis uſi? non omino paucos tam recentiores quam priſcos, ſed quos egaeteris eminentiores cenſeo: *Titum Livium*, *Crispum Saluſtium*, *Cornelium Tacitum*, *Quintum Curtium*, *Carolum ſigoniūm*, *Iacobum Salianum*, *Ioannem Marianam*, *Petrum Maffeium*, *Andream Brunnerum*.

Nulla Historiæ foret ætas, nulla vita, diaria, ſi ephemeridas, ſi commentarios, ſi Notas & Excerpta tollas. Ab his an-

man

a S

mam accipit Historia. Hinc fasti & annales publici conflantur. Hinc rerum gestarum fides petenda. Hinc Livius & plures alii suam quisque concinnavit historiam. Hominum privatorum Notæ, familiarum insigniorum diaria Livianam historiam pepererunt. Quis autem Historicorum præ cæteris lectioni destinandus, dicemus infra, cùm plura de legendis auctoribus dicendi erit occasio. Consideremus oratores: Tullium Ciceronem, Antonium Muretum, Ioannem Perpinianum, Franciscum Bencium, Dionysium Petavium, Tarquinium Gallutium, Franciscum Remondum.

Num horum aliquem, Faustine, ad illum eloquentiæ apicem concendiſſe autumas sine plurimis Excerptis & Notis? Oratoris est per scripta plurimorum ire, & ex iis succum meliorem trahere in destinatam paginam. Hoc Muretū, hoc Perpinianum, hoc cæteros feciſſe nondubita.

Marcii Tullii affiduum in legendō scribendoque studium testantur illius libri, tam quos habemus, tam etiam quos defideramus. Illud mirum est inter tot Reipub. tempestates ac procellas, eum vel ad cogitandum locum, vel ad scribendum otium habuisse. Negabat Cicero, si duplicaretur sibi ætas, habiturum se tempus, quo legeret Lyricos; codem modo Dialecticos a.

D 3

Vis

a Seneca epist. 49. mihi pag. 466.

Vis alios complures nominem Oratoribus affines? Perlustra, obsecro, Claudii Aeliani Variam historiam, & de Animalium natura libros 17. & Auli Gellii Notitium Atticarum libros 26. Cæli Rhodigi Antiquarum lectionum libros 30. Alexandri Neapolitani Genialium diorum libros 6. Adriani Turnebi Adversiorum libros 24. Petri Fabri Semestria. Petri Victorii Variarum lectionum libros 31, opus eruditissimæ omnigenæ refertum, tomis duobus Parisiis editum 4. Horum omnium, quos dixi, tam varia, tam abundans doctrina sane non nisi Excerptorum & Notarum sedulitate ad illud fastigii excrévit. Scriptionem illorum examina, & pñne mera dices Excerpta, sed arte ac iudicio collecta. Tanti est vegetiores anno huic curæ studiosius impendisse. Sed ad Porticum & Stoam transeamus. Philosophi: Aristoteles Stagirita. Decem millia philosophorum nominavi, cum Anteſeignatum hunc unum dixi.

Aristoteles Nicomachi filius, Platoni discipulus, Alexandri Magni præceptor, omnis Philosophiæ Phœbus infinito scripsit libros ea diligentia, eoque artificio, ut superiores omnes vicerit, posterioribus omnibus palmam præripuerit. Quidam librorum ejus etiamnum vivunt; plurimos tempus injuriosa nocte se peliit. Non autem infinita tantum scri

a Anno 1564, & 1565.

psit,
bant
Arist
spica
posse
pluri
prisc
exem
quit,
se m
cute
tatio
quod
fecit
varia
stes
infat
Græc
nulli
liori
statu
los S
jus e
ma fi
ginta
lippe
mein
adm
eum
bros

a
b
hi pag

psit, sed & infinita legit, imò, quod solebant veteres, infinita è lectis excerpit Aristoteles: vidit utique vir ingenii perspicacissimi tantam lectionis copiam non posse concoqui, nisi placeat simul etiam plurima excerpti. Cælius Rhodiginus hanc priscorum navitatem laudatissimam in exemplum statuens. Scimus profecto, inquit, veteribus omnibus usitatissimi fuisse moris, ut omne scriptorum genus excuterent, nullas, quas possent, commendationes illectas intactasque præterirent, quod in primis Aristoteles exactissime fecit, qui ex nobili lectionis multijugæ variantisque cura est à Platone Anagnostes a nuncupatus, tanquam lector foret infatigabilis, & *χαλκέως* plane, ut Græci dicunt, sitior inexplorabilis *b*. Hinc nullis sumptibus comparuit, ut quos melioris notæ libros censuisset, emeret. Testatur Gellius Aristotelem libros pauculos Speusippi philosophi post mortem ejus emissæ talentis Atticis tribus. Ea summa fit nummi nostri HS duo & septuaginta millia. Sunt mille octingenti philippi. Nec Plato hac in re parcior. Nam memoriarum mandatum est, Platonem tenui admodum pecunia familiari fuisse, atque eum tamen tres Philolai Pythagorici libros decem millibus denariūm esse mer-

D 4

ca-

^a Letter.^b Cælius l. 17 Antiq. lett. 6. 17. post init. mihi pag. 646.

catum a. Tantus inerat his viris & legendi & excerpendi ardor.

Medici Hippocrates Cous, Claudius Galenus.

Hippocrates medicorum antiquissimus, cum intelligeret medicinæ studium præceptionibus egere varias peregrinationes obiit, & quicquid in has curas ulpiam invenit utile, sollerter excerpit. Adeo autem Excerptorum amans studiosus fuit, ut in ipsis templis morborum historias in tabellis anathematum descriptas diligentissime exciperet & conscriberet. Ita observations plurimas in ordinem componens, primus exxit qui artis medicæ præcepta generalia tradiderit. De scriptis Hippocratis illud licebit pronuntiare: pauperis esse numerare pecus: libros vir iste doctissimus plurimis venturis saeculis reliquit.

Secutus hunc Galenus, qui scriptorum multitudine Hippocratem non aquavat, sed etiam superavit. Inde hoc collegii a doctis accepit: Galenus medicorum præstantissimus libros scriptis pan infinitos, quos ipse commemorat peculiari scripto de libris propriis edito. Ioannes Fernelius Ambianensis, prefatione Medicæ ad Henricum II. Galliarum re-

a Gell. l. 3. Noth. Attic. c. 17. Sunt 2000 bacii, sive vicitoriati, 1333. floreni & 6. km philippi 1000.

b Plin. l. 29. Nat. hist. proæmio. Soranus ejus viræ.

gem, a
supra
ducen
strin
comm
dubita
pendo
fuerit,
dit: Ex
opulen

Ex h
centu
dit: uti
pliflum
tam pr
Excep

Sed
natu
nomini
rum du
mihi n
minare
tendam

Theo
Hieron
Clareva
sus Tof
ciscus S

Non
addo: &
his viris
plura sc
Possido

P A R S I . C A P . V I I . 41

egen-
andius
quissi-
ndium
grina-
ras ul-
sit. Ad-
diosus
histo-
criptas
scribes
in ordi-
ni anta-
erit b-
it pro-
pecus
is ven-
torum
quava-
hoc e-
edico-
t pante-
pecu-
.Ioan-
ration-
um re-
gem
2000
6. kau-
orannus
gem
PARS I
BADISCHES
LANDESBIBLIOTHEK
BLB

gem, asserit à Galeno libros de re medica
supra quadringentos, de aliis disciplinis
ducentos quadraginta scriptos. Quis no-
strum tot evolveret legendo, quot ille
commentando ac scribendo? Quis jam
dubitare possit, quin Galenus in exer-
pendo & annotando summè industrius
fuerit, qui libros pñè octingentos edi-
dit? Excerpta & Notæ thesauris literariis
opulentant. Sequuntur Iurisconsulti.

Ex his unicus Servius Sulpitius libros
centum & octoginta de Iure Civili edi-
dit: utique supellectili Excerptorum am-
plissima instructus fuerit, scriptionem
tam prolixam nemo sani capit is absque
Excerptis copiosissimis aggrediatur.

Sed aliquos etiam è Theologorum se-
natu huc fistamus. In priorum classibus
nominandis id observavi, ut vel scientia-
rum duces, vel cæteris celebriores, aut
mihi notiores, ac commendatores no-
minarem. Idem in ultima hac classe at-
tendam.

Theologi: Augustinus Hipponensis,
Hieronymus Stridonensis, Bernardus
Clarevallensis, Thomas Aquinas, Alphon-
sus Tostatus, Alphonsus Salmeron, Fran-
ciscus Suarezius.

Non temerè hos nominavi; rationem
addo: & unà ostendo quantum maximis
his viris profuerint Excerpta. Augustinus
plura scripsit, quām quis legerit, si fides
Possidonio, Praesuli Africano, teste locu-

D 5 ple-

pletissimo. Hic eum opinione sua falli iudicat, qui omnia, quæ Augustinus scripsit, legiſſe arbitratur ^a. Accessit his Augustini libris tanta auctoritas (quod felicitati, vel sapientiæ viri assignari possit) nullius scriptis secundum Euangelii historiam, & Tarsensis Pauli Epistolas, & major hominum consensus accesserit. Elucubravit Augustinus inter cætera, vixinti duos libros de Civitate Dei, opus profecto grande ac admirandum. Tistud solum hoc tomo quinto inspice, dices absque multiplicibus Excerptis hanc talem scriptiōnem numquam potuisse confici. Volumen hoc eruditissimum plenissimum incredibilem notantis & a serpentis Augustini diligentiam testantur.

Hieronymus sex millia librorum Originis affirmat se legiſſe; an nihil exceptiſſe & subnotasse? Auxerunt aliorum studia bibliothecas, ac per partes compleverunt: unus ac solus Origenes ingeni fœlicitate bibliothecam unam quantumvis magnam implere potuit. Hanc Hieronymus legendō exhauserit, & nihil inde in suum usum extraxerit? Præsentis cùm de viro hoc jam olim sparsum fuerit: Neminem scisſe quod Hieronymus ignorarit. Hoc certe priscorum erat,

^a Qua auctoritate magni nominis Ecclesiastes vlice pro suggestu dixerit, triginta millia librorum Augustino scripta, ego quidem nescire me facet,

^b Antonius Coccini l. 1 Exemplar. c. 7.

diuum, re, p Cy de ac ginier diem, buere ret, D Cypri Ber dulata quam gressu nihil t quod numqu feria, legeba aut co summi optimi um alvi piſſe? scri tentiis ceteris mella a mantis docter, diu gnat? formatiſſe co a H

dium, innumera legere, multa excerpte, plurima conscribere.

Cyprianus sane vir sanctissimus perinde ac doctissimus, facundus olim Carthaginensis Rhetor, nullum pratermisit diem, quem Tertulliani lectio non imbucret. Hunc vero auctorem cum posceret, *Da Magistrum*, dicere solebat. Ita de Cypriano Hieronymus a.

Bernardus vere Clarevallensis Apis sedulitate sola sine Magistris (quod perquam rarum) maximos in litteris progressus fecit. Solebat autem conquerti, nihil temporis se magis perdere, quam quod somno daret. Non occupatum numquam inveniesset. Nullæ Bernardo feria, quies nulla. Aut enim orabat, aut legebat, aut meditabatur, aut scribebat, aut concionabatur. Apiculam agebat summe sedulam, quæ semper aliquid ex optimo florum genere conveheret in suum alveare. Bernardi effigiem videre cupis: scripta intuere. Verbis disertus, sententiis venustus, rebus abundans, sensu ac succo meliore plenus, nervo dicendi lacertosus, eloquio suavis, & mera pietatis melia stillans assidue, veritatis semper amansissimus. Superi! quam ille delectat, docet, stringit, movet, persuadet, expugnat? Eam sui imaginem scribendo efformavit, ut illi Ambrosianum illud ex ase conveniat: *Laureatus spiritu scriptis corone-*

tus

2 Hieron. de Scriptor. Ecclesi. in Tertull.

tur suis. Quinque Considerationum libros ad Eugenium Pontificem scriptos aperio; tu tolle, lege, ac vide num Bernardus non accuratissimè, quæ sui usus judicaret excerptserit? Liceat dicere: In scripto hoc Bernardus superavit Bernardum. Nam modo cautum œconomum, modo sollicitum patremfamilias, modo fidem monitorem, modo serium præceptorem, jam ascetam, jam ethicum, jam & politicum, nunc philosophum, nunc consiliarium, nunc Theologum agit. Illustrè prorsus scriptum à multipli eruditione. Hoc unum in tot Bernardi scriptis misserum; Bernardo multa tribui, quæ Bernardi balsamum planè non oleant. Sed illud ad rem nostram in Bernardo maximè laudem, quod sacram paginam non solum assiduissimus legerit, sed eam in suascriptiones ita excerptserit, ut Bernardi calamus fluxu pæne continuo divinum instillet liquorem.

Thomas Aquinas Theologiam omnem in eum deduxit ordinem, ea perfudit lace, iis locupletavit incrementis, ut universa posteritas illi quam plurimum debeat. Compendio utendum est in hujus viri elogiis, alioqui ea ad diei finem non finiemus. Aquinas sapientia & sanctitatis magnum jubar, tamen si pœm divinam suis scriptiōibus faventem habuerit, humanam tamen indistriam in se desiderari neutquam paf

fus
Cor
nis
liqu
spic
mun
logi
his
erud
scrip
Nor
Iaq
tus
Al
vir
mus
tame
luc
rabili
Ind e
scrip
Hi
Alph
tam
tarun
die n
lix in
aran
igitu
etian
recti
Al
ro vi

fus est. Legit plurima, & excerptis. Considera septemdecim tomos editionis Romanæ quos Thomas posteris reliquit: immo vel tres solum tomos inspice, decimum, undecimum, duodecimum, quibus tres partes Summae Theologiae complexus est. Quanta, Deus! in his scriptis, quam varia, quam sublimis eruditio, quot è priscis Patribus, aliisque scriptoribus testimonia? Hæc profecto Notas & Excerpta postulant quā maximè. Itaque non solum innumera legit beatus Thomas, sed & excerptis, & sua fecit.

Alphonsus Tostatus Abulensis Antistes, vir sanctimonia & doctrina celeberrimus, nonnisi annos quadraginta vixit, & tamen quindecim tomos bene magnos in lucem edidit. In his quæstiones innumerabiles dissolvit. Hinc de eo illustre illud encomium versu, sed parum venusto, scriptum:

*Hic stupor est mundi, qui scibile discutit omne.
Alphonsum tam brevi tempore scripsisse
tam multa, nullis excerptorum, aut Notarum
subsidiis adjutum, cras credam, ho-
die non. Non fuit, non erit ullum tam fe-
lix ingenium, quod omnia è seipso, velut
aranea è suo utriculo filia, educat. Hanc
igitur Excerpti solertiam in Tostato
etiam fuisse non negandum: quam nos
rectissime venerabimur imitando.*

Alphonsus Salmeron Toletanus à pue-
tro vitam omnem ad supremam senectu-
tem

tem in literis consumpsit. Vir Religiosus
e Societate Iesu, celeberrimas Italiae ci-
vitates concionibus ad leges Christianas
formavit. Peregrinationes laboriosas,
easque plurimas in Galliam, in Polo-
nię, in Hiberniam, in Superiorem &
Inferiorem Germaniam obivit, non tam
sua, quam aliena salutis causa. Dixisset
Salmeronem ad terras alio atque alio se-
se calentes obeundas natum. Viribus ut-
cumque jam fractis, cùm voce non po-
set, stylo statuit alios erudire. Ita Nea-
poli ad quietem laboriosissimam sele-
componens, sedecim grandes tomos elu-
cubravit, plerosque omnes de Christo
Domino. Nam post Euangelii historiam
pluribus voluminibus explicatam, Apo-
stolorum cùm res gestas, tum epistolas
tomis aliquot est prosecutus. Magnum in-
scriptione hac amplissima eruditio-
nare cernitur, quod e plurimis Notarum
& Excerptorum rivulis indubie colle-
ctum & auctum. Hic Adversaria jubem
necessa est, plurimaque supellex scriptio-
ni cogitatae congesta. Nemo sibi utilis e-
rit lector, qui non simul infatigabilis, si
loquor, sit Exceptor. Res ipsa loquitur
à Salmerone hoc præstitum impigem-
me.

Franciscus Suarezius Granatensis Theo-
logiam publice pluribus annis professus
Romæ, Pincia, Salmantica, Compluti-
Conimbricæ deinceps calamō manum ad-

1621

dixit

1
dixit
illust
tomo
ego q
Hunc
prius
nem
Cor
pānē
illust
des t
plure
verbis
jores
stolor
Can
rime a
seque
vivi. I
lamo
scripsi

F A
tot pa
quid e
Num
te, Fa
präpr
tisflat
tendit
Excep
tioñis
mus :

2 20

dixit, scriptio se totum mancipavit, & illustranda Philosophia ac Theologiae tomos minimum viginti & unum (quos ego quidem viderim) typis commisit a. Hunc librorum numerum edidisse, & prius nihil annotasse, nihil excerptisse nemini fit credibile.

Cornelius à Lapide Scripturam Sacram pñne totam uberioribus commentariis illustravit. Illic illis forulis septem grandes tomos cernis: in dies expectamus plures. Iam Pentateuchum Mosis, Proverbia Salomonis, Ecclesiasticum, & Maiores Prophetas, 12 Minores, Acta Apostolorum, Epistolas D. Pauli, Epistolas Canonicas, Apocalypsin explicavit uberrime ad omnem usum. Plura, ut audio sequentur, ut etiam à mortuo discant vivi. Iacobus Gretserus suo unus ipse catalogo pñne integrum bibliothecam conscripsit.

Faust. Ego nec tot libros, sed nec tot paginas typis cogito committere, quid ergo mihi cum Excerptis? EuL o. g. Num idem saepius rogandus es? Quæste, Faustine, ne designatum ordinem præpropereturbenius. Erit locus, quo satisfiat tuis objectionibus. Hoc jam contendimus, Excerptendum esse. Quomodo sit Excerptendum, & à quibus, id hujus quæstionis non est; ad istud infra respondebimus: auditor,

Si

a Merthus anno 1617, die 24 Septemb.

*Si modo culturæ patientem commedet aurem &
Præproperum tuum est ingenium. Faust.
Perge, quo cœpisti, pede; perge bonis
avibus. E u l o g. Hoc igitur ajo, quod
in fronte capitis hujus asserui, pñne om-
nium eruditorum vocibus & exemplis
Excerpta & Notas commendai: imo
hoc genus industria tam esse necessa-
rium, ut eo neglecto vix ullus sit ad em-
ditionem solidam accessus. Quo autem
plus eruditio quæritur, hoc Excerpto-
rum, & Notarum studium contentius ex-
igitur. Si priscum axym hoc arcessimus
ii plerumque plurimum scripserunt, qu
plurimum legerunt & excerpterunt.*

*Zoroastres Persa vicies centena milia
versuum, de Magiâ solum edidit b.*

*Theophrastus trecenta volumina reli-
quit, quorum catalogum recitat Laë-
tius c.*

*Chrysippus volumina septingenta, &
plura scripsit, è quibus trecenta undecim
Dialectices artein exponunt d.*

*Aristarchus Grammaticus Alexandri-
nus sub Ptolemæo Philometore sup-
mille commentarios posteris consigna-
vit. Chrysanthus Sardianus, Iuliano Ca-
sari familiaris, octogenario major tan-
tum librorum numerum sua manu ex-
xari*

a Orat. l. 1. Epist. I.

b Plin. l. 30. Nat. hist. c. 1. post init.

c Laëtius ubi de eo.

d Suidas & Volaterr. l. 13. c. 4.

ravem s.
Faust.
bonis
, quod
ne om-
emplis
: imo
necessa-
ad em-
autem
cerpto-
tius ex-
ffimus
nt, q-
nt.
a: milli-
b.
na tell-
t Lae-
nta, &
indeci-
exandi-
re; sup-
onsigni-
ano Ca-
ajor ta-
nu ex-
rati

ravit, quantum vix alii juventa vegeti ac florentes legunt. Quo factum est, ut extremiti digitorum articuli, ob juge scribendi exercitium incurvescerent intorti ^a.

Didimus Grammaticus, quod Seneca testatur, quatuor millia librorum scripsit ^b.

M. Varro libros composuit pñne infinitos eruditione mira refertos. Ideo Augustinus hunc apud Latinos, Origenem & Didimum apud Gracos plus ceteris scripsisse commemorat. Tam multa verò legit, ut ei vacasse quidquam scribere miremur; tam multa scripsit, quām ullum potuisse legere credamus.

De Eusebio Cæsareæ Palæstinae Episcopo Hieronymus hoc testimonii tulus: Eusebius in Scripturis divinis studiosissimus, & bibliothecæ divinæ cum Pamphilo Martyre diligentissimus peruestigator edidit infinita volumina ^c.

Iamblicus affirmat Mercurium Trismegistum, non solum philosophiæ, sed omniū pñne scientiarum in Ægypto auctorem, de universa Ægyptiorum sapientia scripsisse triginta sex millia librorum, quingentos viginti quinque ^d. Si vera si-

E des

a Ennapius in ejus vita.

b Suidas notat tria millia ^b quingentos scripsisse. Dicimus fuit Didimus ab aſſiduitate & perpeſione laboris ^z aſſervat, ferreis viſeribns, vixitq; Cie-
c Aug. aro. de Didyme. Sen. Epist. 88. post med.

c Hier. de Scriptorib. Eccles. in Euseb.

d Iamblic. l. de Mysteriis Ægypti, quem laudas Perer. Iomo I. in c. 2. Exod. diſput. 8. mea.

des Iamblico, aut Angelus fuerit Trismegistus, aut magnum hominis prodigium. Tot libellos evolvere maximi laboris sit, tot libros scribere operis immensi.

Hi omnes aliique complures tot librorum velut copiosissima fabolis parentes, non tantum indefessi scriptores, & assidui lectores, sed & studiosissimi Excerptores, quod vero simillimum, fuerunt. Quod si voce præsca clametur: *Numerus natum, licebit pronuntiare: Omnes, omnes, in hanc eunt sententiam, Excerpendum est.*

Nos, Faustine, ad facultatis nostræ modulum tot optimos viæ duces sequamur. Excerptis & Notis, in omni literatura, quam plarimum juvabimur. Ad eruditio- nem variam per hos velut cuniculos tun- gradiemur. Excerpta & Notæ annorum plurium labores fidelissime custodient, & ubicumque defecerit memoria, his subsidiis fulcieremur. *Quidquid agas, Excerpendum & Notandum est.*

C A P V T VIII.

Excerpendum esse testimonio & exemplo hic dicitur Eulogii, aliorumque complurium.

Sime in testem cum prioribus admis- tas, quod haec tenus velut per satyram exquisitis sententiis docui, ego ja- testimentiis exploratissimis firmabo.

a Lex Satyra uno regatu multa simul comple- batur.

In primis id probe scire te velim, hic nihil à me doceri aut suaderi, quod prior ipse non fecerim. Horatianum illud novaram; Flendum ei prius, qui flere velit alios ^a. Ita te meo etiam exemplo ad Excerpta facienda humanissime invito. Non pœnitentia operæ; securus polliceor. Mea ego Excerpta nullo pretio vendiderim. Isocrates orationem unicam talentis viginti, seu duodecim millibus philipporum vendidit ^b. Da alterum tantum, nil Excerptorum vendo. Da auri & gemmarum, quantum vel avarissimus optare potest, da vel montes aureos, ego meas tibi chartas non vendo. Auge pretium, & nescio quos favores adde, non vendo. Summos honores, orbis imperium sponde, non vendo. Cælum pollicere, Christum licitatem appone: Iam vendo. Huic mea omnia sacravi; hunc admitto emptorem; ceteris omnibus exclusimis.

Sed quæris, quid inde commodi vel utilitatis hauriam? Optima fide, quod res est, fatebor. Fructus Excerptorum quotidiani & multiplex. Mittamus eum in digitos, & numeremus.

I. Est, quocumque themate proposito, nominare posse auctores, qui de eo scripserint. Res hæc summæ utilitatis, & quotidiani usus est. Fuit ut Rhetoricæ

E 2 studio-

^a Horat. de Arte poet. mihi pag. 161.

^b Plin. l. 7 nat. hist. c. 30. initio.

studiosis compluribus potestate fac-
rem ponendi qualemcumque vellent the-
ma , vel rem quamcumque aliam nomi-
nandi, quæ in dissertationem venire pos-
sit, mox à me nominandos è Notis au-
tores, qui ea de re illoꝝ themate scri-
pſiſſent. Diversiſſima hic quaſita : Quis
de typographiis, quis de campanis, quis
de horologiis, quis de alchimia, quis de
bombardis & tormentis bellicis, quis de
venatu, aucupio, pīſcatu , quis de fidei-
bus , de gemmis, de fontibus, de silvis
hortis, arboribus ſcripſiſſet. Quarebaſ
alii, quinam de ſtatuis, pyramidibus, a-
dificiis, thermis, palaſtris, armamenta-
riis : quis de veterum triumphis, iudic-
iūs, nuptiis, funeribus, exequiis: quis de ho-
ris, clepsydris, coronis, navigiis, bibliothecis : quis de purpura, mercatura ; de
muſica, pīctura; de re vestiaria , nummu-
ria, cibaria: quis de animantibus, equis
canibus, elephantiſ ageret. Alii quarebaſ
longe ratiora, & minime in vulgus nota-
quis de ductili vitro, de incombustili
leo , de lino vivo, de are Corinthio, de
papyro & byſſo ſcripſiſſet. Malebant an
de virtutibus, aut vitiis ſcīſcitari, quo-
nam laudatores, aut vituperatores ha-
bueriſſent. Ita quarebatur, quis de virtu-
te illa vix noti nominis Indifferentia
quis de ſui Contemptu, de ſui diffide-
tia, de Longanimitate , de Familiaritate
cum Deo , quis de vitio humanae gen-
tium

Cun

Curiositate, de Choreis, & noxio pudore, de mala tristitia, de munerum corruptelis, de prohibitis spectaculis, de damnosa procrastinatione, de noxarum iteratione scriptis dissereret.

Hic autem è vero dicere, ad omnes positas quæstiones, & alias tales innúmeras è Notis & Excerptis meis facile ac promptè responderi, & ad singulos titulos seu themata, non unum dumtaxat, sed plures nominari posse auctores, qui rem illam quamcumque propositam, scripto explicarent. Notare autem & excerpere puer cœpi; ante annos vero quadraginta has Notas & Excerpta in formam meliorem certasque classes redigi, quas etiamnum retineo, eas parte altera explicaturus.

E Societate Iesu Patres novi quam plurimos, qui hanc excerpendi soleritiam non laudant solum, sed iam pridem usurpant. Singulorum chartas non inspexi, an hac ipsa methodo, quam traditus sum, sibi lectionem faciant fructuosam. Nec istud mihi hoc loco inquirendum. Iam enim hoc unum ago: Excerptendum. De modo videbimus.

Est igitur maximi usus, summæque utilitatis, re quacumque in disceptationem aut familiare colloquium adductâ, nominare posse saltem è chartâ, quis scriptor eius rei faciat mentionem. Hoc olim illustris Theologus tanti aestimavit, ut totam hanc lemmatum seriem, quæ rerum

omnium auctores complectitur, permitterem suo bono describi, valde rogaverit; nec cessisset, nisi audiisset suas cuique familiares notas parum aliis profuturas, cum character lectu nonnihil difficilis, contractior etiam ac compendiarius sit modus; cum insuper auctorum plurimi, eos, à quibus lecti non sint, parum adjuturi sint.

Prima igitur utilitas, primusque fructus Excerptorum est, quocumque themate proposito, auctores, qui de eo scripserint, compendio recitare posse.

Ctesiphon Rhetorem eum non censebat esse, qui non posset die integro de quavis re proposita differere. Ego illum non diu, nec multum excerptisse judico, qui non de quolibet themate in medium allato, saltem hora integra, si non pluribus, è Notis & Excerptis suis perorat queat.

II. Excerptorum fructus est, plurima supellex ad dicendum è cathedra. Ajunt Concionatorem, qui annis pluribus eodem loco pro sugestu dicat, non posse non exhaustiri. Si fermo sit de Concionatore, qui tantum legat, nihil autem excerptat, aut probum excerptendi modum nesciat, assentiemur non argere; si homo sit industrius, & Excerptorum gñarus, nec centum quidem annis exhaustur a. Sic ajo, atque, si opus teste, agam experien-

a Er wird sich nie gar aussiedeln.

tia. Ecquid dicitis, ô boni, Ecclesiastæ materiam & rem ad dicendum defieri? Injuriam facitis divinæ paginæ. Si enim vel sola tantum sacra volumina Ecclesiastes assiduè legat, & in suas paginas excerptat, ad dicendi fundum numquam pertinger. Addo sacrorum codicum tot interpres, & notæ melioris commentarios, qui novam identidem messem exhibent, sed falcis ad secundum expeditæ. Evolve legum divinarum tot Scholia, & numquam deerit, quod è publico doceas. Quis umquam Concionatorum sacra Biblia à capite ad calcem deduxit explicando? Divini libri nullis concionibus exauriri queunt a. Addamus jam divinis litteris ceterorum scriptorum multitudinem immensam, quis dicendi sterilitatem excusare poterit, si modo se lectorum assiduum, & notatorem gnavorum præstare velit? Prius profecto vitam, quam dicendi materiam absolvet. Ego revera sic sentio.

III. Excerptorum fructus est, posse pluribus, præsertim interrogantibus, & instrui volentibus prædæsse. Cum Excerpti labore multi fugiant, in plurimis, cum aqua hæret, interrogare illos coguntur, quos talium Promos Condoscierint. Subinde rem lectam, vel auditam meminimus, sed locum, tempus, & ceteras attributiones rei jam pridem excusit obliuio; hic prorsus necessarium ex aliis

E 4 quæ-

^a Die Bibel lässt sich nie ausspredigen.

quærere, quo loco, quo tempore, qua si-
de hoc gestum? Ad ejusmodi quæstiones
omnium opportunissime responderit stu-
diosus Excerptorum custos, qui aut prom-
ptius è memoria, aut certius è charta sati-
faciet ad quæsita. Non facile fallent con-
sulti crebro indices.

I V. Posse in multum tempus partis vi-
vere, sine novi lucri accessione. Explico.
Est qui morbo, vel causa sotica, vel ne-
gotiis impeditus, sibi ac litteris vacare
non possit multo tempore. Quid hic agat?
Struenda nihilominus est oratio, paranda
concio, accuratius aliquid scribendum;
non vacat legere, novum apparatus cor-
rogare non sinit tempus, forsan nec libri,
quos vellet, suspetunt: Notas igitur &
Excerpta proferat, de suo vivat, æriolum
domesticum aperiat, utatur reconditis. O
miserum, si nec olim voluit recondere,
neque jam sinitur mendicare. Inter sa-
crum & saxum deprehensus, aut præsen-
tem fateatur inscitiam, ut præteritam ac-
cuset inertiam. Pulchrum est, imo quan-
doque necessarium est, suo sumptu ac
succo posse vivere, & latari partis. Mi-
serum est, alienas semper quadras lambere.
Hoc fatum illos sequitur, quos Excerpten-
di tedium facit inopes, iis persimiles qui
quando prandendum est, à vacuo canistro
ad pistoris misericordiam accurrunt a, &

opere
a Wan man essen will/ist kein Brodt im
Haus.

opes
gaud
hien
colli
cred
ture
cum
pecu
indie
stor,
quan
anni
se. H
Ego
vent
ne
mox
nim
serm
cant
temp
tur &
nos:
rum
dicer
ditan
præsi
fund
igitu
V.
omn
sidiu

opes alienas implorant, qui suis poterant gaudere. In æstate igitur vive memor hemis; cum formica melioribus annis collige, quod deterioribus consumas. Incredibilem utilitatis fructum præbet, mature rem quærrere, notare ac excerpere, ut cum necessitas urget, suo licet vicitare peculio, & re parta frui. Exerior id ego indies, quod in conspectu Domini testor, ad omne studiorum genus vix quidquam magis conducere, quam pluribus annis Excerpti solertia perpetuasse. Hinc dives senectus & contenta suo. Ego jam, Faustine, oculis meis me vivente præmortuis, vix pauca, neb sine magna difficultate quo legere; mox utrumque lumen occupavit. Iam nimis serum esset parandis concionibus sermonarios, aut homiliarios, quos vocant, scriptoresve alios evolvere: nec tempus, nec oculi permittunt. Notis igitur & Excerptis fruor complures jam annos: Eam autem triginta plurium annorum Excerpta (quod præfiscini dixerim) dicendi ac scribendi supellecilem suppeditant, ut vita quantumvis longa his fæse præfidiis solari possit, ad Excerptorum fundum numquam perventura. Addo igitur, & affirmatè, ut testis pronuntio.

V. Excerptorum fructus est, ingens ad omne dictionis ac scriptorius genus subfidiu. Candidissime dico: Da mihi centum annos, & acriores oculos, & ego in

E s annum

annum quemlibet duos minimum libros
polliceor materiae diversa, quam libera-
liter, sat scio, subministrabunt Excerpta.
Nec enim arbitror, difficile illi erit a di-
ficiūm educere, qui delecta jam area, cal-
cem, asperes, arenam, ligna & lateres con-
vexerit. A dīficandi materies collecta est,
hanc solum digerat, & a dīficet. Hac No-
tarum commoditas, hoc lucrum est: ma-
teriam struendi convehunt & accede &
construe: Excerpta dicendi ac scribendi
copiam subministrant; adde manum, lin-
guam, calatum, & dictionem aut scrip-
tionem ordire. Hic unicus sane ac optimus
in a dīficio litterario p rōmōvendo
modus est. Cū Excerpta, ut Gellius lo-
quitur, ejus generis feminisque sint, ex
quo facile adolescent aut ingenia ho-
minum vegetiora, aut memoria admini-
culatior, aut oratio sollertior, aut sermo
incorruptior, aut delicatior sit notio.
Varius & amplius Excerptorum usus est.
Dixi quæ à me pro testimonio volebas
dici. Nunc ire porro pergamus.

a Gell. l. 20 Noct. Attic. c. ult.

C A P V T I X.

*Excerptendum esse diversis rationibus
docetur.*

TEstimoniis & exemplis docuimus,
Excerptendum esse. Idem rationibus
confirmatum imus.

Pt.

P A R S I: C A P. I X. 59

Prima est: Lectoris intentio scribendi & annotandi cura multum acuitur. Ita lectio fit multo meditator, tantoque melius res intelliguntur, quanto exactius dum in notas transeunt, expenduntur. Sapuit sibi Demosthenes, qui, ut supra dictum est, Dionysio Halicarnasseo teste, Thucydidem totum sua manu octies descripsit. Multa etiam volumina sua manu exscripsit Hieronymus. Multa quoque alii transcripserunt profectus cupiditate accensi.

Theodosius Iunior Augustus Imperator, non solum venustos characteres, cum scriberet, efformavit, quod Nicephorus commemorat, sed etiam tam multa descripsit, ut, si fortunæ tenuis fuisset, alere se scribendo commode potuisset. Nec diem dumtaxat, sed insuper & noctes scriptioribus, ad illam pervigilem lampadem suam impedit a.

Altera ratio est. Quod exscribitur, intelligentiam profundius subit, menti altius imprimitur. Nam saepiuscule lector oculis per paginas volat, & cursim ad alia atque alia properat; cum gnaviter excerpit, & annotat, crebrius subsistere cogitur, & pedem figere; ita dum lectis immoratur, dum re legit, & retractat, longe melius, quæ retinenda, penetrat. Vide Argentarium, quam is sedulo philippum aut aureum nummum examinet, quem

mo-

a Niceph. l. 4. hist. Eccles. c. 3. post init.

libros
ibera-
cepta.
æ dif-
a, cal-
s con-
ta est,
e No-
t: ma-
ede &
bendi-
n, lin-
at scri-
c opti-
vendo
ius lo-
nt, ex-
a ho-
lmini-
sermo-
tatio a-
us est.
olebas

imus,
onibus

Ti-

modo coticulæ, modo libellæ admoveat, jam metalli sonitum, jam fidem oculorum poscit, sic monetam probam ab adulterina distingue: ita qui multa feligit ac notat, & auctores nosse, & stylum à stylo incipit discernere. Ita cura excerpendi attentionem legentis exacuit, festinationem remoratur, & altius infigit menti quidquid annotatur.

Tertia ratio. Excerpta & notæ medicamentum oblivionis nobilissimum, memoria suppetias ferunt suavissime, quod singulari Capite jam supra demonstratum est. Memoria humana, segnis, lenta, labens, infida, fallax, rimirum plena, ut verbo dicam, cibrum est. Nimium eam oneras: obruitur: plus aequo imples: confunditur: commissa minutius & ad unguem repetis: turbatur: scrupulosius eam stimulas & scrutaris: penitus subinde obmutescit. Quid illi facias: rerum plurimarum capax est, sed non omnium. Finita est, suisque & ipsa terminis ac finibus arctatur, ubi dicere liceat: *Nihil ultra.* De imaginariis extra cælum spatis multa Theologi disceptant, hæc in infinitum protenduntur, quocumque in iis progrediare, semper audies, *Plus ultra.* Non eadem memoria ratio est, suis illa clauditur angulis, quos si transire velis merum inane ac vacuum reperias. Hic memoria subsidium ab Excerptis & notis petendum, ut quod illi surripit obli-

vio,

stiu
etian
cord
bun
mag
Pron
conc
stant
lat,
desu
quod
frust
ligit
firm
ut u
alte
Q
muri
pene
Anti
secl
ria,
ne
Silv
secu
titul
Qui
rere
ret.
tayi
la p
in u

vio, hoc chartæ in suas classes digestæ restituant. Vt si p̄s ius è charta sapere, ita etiam s̄pissime è charta meminisse ac recordari cogimur. Ei, qui solum legit, elabuntur innumera, quæ in Notas relata magno forent usui. Faustine, ut possis esse Promus, fias ante Condus. In chartas conde, in Notas exscribe, quorum constanter meminisse cupis. Labat & vacillat, imo nulla est memoria nostra, cum defuncti ejusmodi adjumenta. Effluit, quod in notas non venit? p̄nè totum frustra legitur, quod in Excerpta non felicitur. Ergo memoriam his fulcimentis firma. Ut compendiose excerptas, lege, ut utiliter legas, exerce. Alterum sine altero, inanis & cassus labor.

Quarta ratio. Volumina plurima communī bono prodiabant ab hac una Excerpti s̄ollertia. Nam inde Variarum, inde Antiquarum lectionum tot libri; inde Miscellanea, Florilegia, Epitomæ, Summaria, Pandectæ, Collectanea & Conjectanea, Adversaria, Promptuaria, Rerum Silvæ, Quæstiones Epistolicæ, Horæ subsecivæ, Farragines eruditæ, Memoriales tituli, Electorum libri, Musarum horti. Quibus omnibus litteraria Respublica careret, si notare ac excepere desidia varet. Quod si ea, quæ alienus labor annotavit, legenti sunt utilia, c̄anto magis illa proderunt, quæ quis ipse sibi suumque in usum collegerit?

Hic

Hic ego cum cochlea velut oraculum proloquor; Domus propria, domus optimæ: Notæ propriæ, Notæ optimæ. Vnica Excerptorum pagina tuo labore scripta, magis tibi erit usui quam decem, quam alia viginti, quam alia centum, quas diligentia obtulerit aliena. Nostra nobis & magis sapiunt, ut suaviora; & magis profunt, ut notiora. Sed hoc, cum opportunum fuerit, luculentius ingeram, & libe-
raliore cinere vas istud infricabo *a.*

His & illud addo: Quam multa sunt, quæ scriptores alii, aut studio prætermit-
tunt, aut incuriosi transeunt, aut ad alia festinantes negligunt, aut reperta mutilant & frangunt: quæ attentus lector, hinc illinc ingenti suo commodo decerpet.

Quinta ratio. Hebræus Sapiens ad formiculas & apiculas colligendi magistras nos ablegat. Formicula illa parvula, atque turicola omniparentis terræ agilis alumnula, prompta repens velocitate, discurrens gnaviter, astutæ congerit unde habeat quod consumat hieme; itionibus ac reditionibus eamdem viam relegit nullies fatigari nescia, inertis otii sterilitatem assiduis damnat laboribus; futuri provida materfamilias, astutæ sideris perita; plurimum annonæ in suum penu convehit: ita brumæ injurias non metuit, famis imperium non horret, infœcundam

hic.

a Wiss besser hin ein reiben.

hiemem commeatu jam condito non æ-
gre tolerat. Dixerim , dum licuit , fide-
liter laboravit , nec segniter excerptis , ita
partis jucunde fruitur. Non tamen unus
formicis omnibus est labor. Hæ bajula-
rum vices obeunt , & fascem ferunt se
grandiorem , ut majora sint onera quam
corpuscula. Aliæ viarum obstacula mo-
liuntur & amovent ; alia herbarum se-
mina oris forcipe trahunt , alia terram è
foveis egerunt , & meatus aquæ aggeribus
excludunt. Ista , ne madefacta humus
horrea in herbam vertat , illata semina
prærodunt: ista celebri luctu corpora de-
functa efferunt. Quod mirius in tanta
discurrentium agmine , egrediens non ob-
stat intranti ; quin potius , si quam vide-
int sub onere fatiscentem , aut sub fasce
corruentem , humeris suppositis juvant &
erigunt. Vbiique fervet opus ; omnes la-
boriosæ , nullæ otiosæ.

Vade ad formicam , quisquis excerpten-
di & annotandi molestiam fugis : disce
congregare , dum vires & anni favent .
Hiemem senectutis prospice ; jam ergo
collige , jam reconde , quo ætas posterior
fæse soletur. Idem te docet apicula , & ad
excerpendum sedula præit.

Apiculam intuere in Hybla volitan-
tem , modo teretes hederarum corymbos ,
modo dulces tiliæ florentis surculos , mo-
do gratos thymi odores , modo croceata
ge-

genistarum & cacumina, modo pallentium
violarum suaves divitias, modo ruben-
tium rosarum odoratas gemmas ore le-
gulo populantem, & numerosis crurum
atque coxarum villulis implicantem. O-
mnes apicula flores delibat, ab omni-
bus excerpit, quod suum faciat. Hinc
alveare ditat, hinc ceram liquoribus stu-
pat, hinc favos construit, hinc mella
diffundit. Sed apicula, ut sciamus, cum
delectu maximo, & velut judicio excerp-
tunt (quod in congerendis excerptis pri-
mum) nec enim temere quosvis flores
insident; nec extrahunt, nisi quod me-
lioris succi est, tam ceræ, quam melli fa-
ciendo aptius. Venenum est, quod in flo-
re deterius araneis relinquunt. Hæc apum
sedulitas atque in excerptendo studium
est, quod mellis & ceræ thesauris orbem
opulentat.

Hic ego tibi Senecæ verba ingero: Apes, ut ajunt, debemus imitari, quæ va-
gantur, & flores ad mel faciendum ido-
neos carpunt: deinde, quidquid attule-
re, disponunt ac per favos digerunt, &
ut Virgilius noster ait,

— liquentia mella

Stipant, & dulci diffundunt neccare cellas.
Ita quidquid lectio collectum est, fit
Ius redigat in notas c.

Vad

a Genista humilis arbuscula, minuta fronde, fusa
luteo, atibus gratissima.

b Virg. l. 1. Eneid. c Senec. ep. 84. in h

Va
cerpe
viam
melli
cres in
imita
male
stanti
res el
liores
fas,
apti;
mus;
& scri
pertar
dum,

Sex
blioth
broru
facile
jam fa
difficil
ad nu
Religi
libros
stadii,
Coloni
illos ja
tali do
nolit.
michi b
ommer
Lovan

Vade igitur ad apiculam, quisquis excep-
perdi modum aut ignoras, aut igna-
viam amas. Quin sequimur, Faustine,
melligeram hanc plebeculam, quin volu-
cres innubas, & florilegas aviculas istas
imitamur? Obscero, non minus his ani-
malculis in rem nostram sapiamus. Præ-
stantiores auctores veluti flores nobilio-
res eligamus, hinc succos exsugamus me-
liores. Stertimus & oriamus? avolat æ-
tas, fugiunt anni hauriendis scientiis
apti; nos neque mel, neque ceram faci-
mus; jejuna semper erit & dictio nostra
& scriptio; tam oris, quam calami pau-
pertatem quam effugiemus. Excep-
dum, & Notandum est.

Sexta ratio. Excerpta nobis instar bi-
bliothecarum sunt. Locorum varietas, & li-
brorum penuria hoc nobis compendium
facile persuadebunt. Expertus sum ego
jam sapissime hanc in libris permolestam
difficultatem: quis enim eos semper
ad nutum habeat? Non ita pridem vir
Religiosus mihi graviter questus: Quos
libros Augustæ, inquietabat, quos Ingol-
stadii, quos Dilingæ, quos Lovanii, quos
Coloniae, quos alibi ad manum habui,
illos jam quero, & nusquam reperio, aut
tali domino mancipatis, qui eis catere
nolit. Meis itaque fruor Excerptis, quæ
mihi bibliotheca sunt, facili negotio in-
omnem locum apportanda. Felix eram
Lovanii, ubi Poëtas veteres, ubi priscos

Historicos omnes, & omnia Lipsii opera; ubi melioris notæ Philosophos & Theologos in meo museo inter ceteros numerabam. Nunc subinde vacuus in scopolu pescator hæreo. Vix pauculos historicos, & quidem editionis flagitosæ cerno; Lipsium hoc loci in Pentheum migrasse credo, adeo lacer & dissipatus est; illius pauca invenio, & editionis dissimillima. In melioribus libris ceteris supellex curta. Itaque ursum æmular, & fructu unguium meorum viçito, Excerptis meis utor. Excerpta si non confecissem, nec dicere quidquam, nec scribere haberem. Libri destituunt, memoria non succurrit, olim lecta jam pridem effluxerunt, integrum dicendum aliquid & scribendum est. Ad meam igitur bibliotheculam memet recipio. Notas meas repero, voces Timonis Venusini jačto,

populus me sibilat: at milii plaudo
Ipse domi, simul ac nummos contemplor in
area a.

simul ac dicendi scribendique copiam in familiaribus mihi paginis intueor. Hac apud me vir mihi amicissimus perorabat, cui ego totus assentior.

Incredibile profecto est, quam utile volumen rerum selectarum, tempore non multo possit confici; è quo utilitatis plurimum ad eum redundabit, qui in hoc non hospes fuerit, sed civis. Hæc una

a Horat. l. I. Serm. sat. I.

una Excerptorum opportunitas, si vel sola sit, omnem Excerptendi laborem abundantissime compensat. Excerpta propria, bibliotheca compendiosissima, optima.

Septima ratio. Hominum eruditorum ac sapientum pâne omnium testimonia, voces, & exempla, quod uberioris jam supra demonstratum est. In multis reperias doctores & suasores plurimos, plerumque tamen non adeo multos factores. Sudere primum est, promptumque vel imperito cuique, dextre facere paucorum. Hic verso & canto: Plures numerabis, qui fecerint istud, quam suaserint. Neque enim omnibus lubuit sui profectus rationem aliis detegere. Suaserunt hoc multi, sed plures suasoribus fecerunt, de compendio arcano sibi plurimum gratulati. Exercitium utique multo utilissimum est, & revera necessarium ad eruditionem non plebejam anhelanti. Sinos, Faustine, hic soli velimus sapere, desipiemos soli, sed in nostram perniciem. Ego satius duco cum multis, sed eruditis despere, quam solum sapere. Licebit quidem non excerptere, sed licebit etiam plurima nescire, innumera obliuisci, pâne omnia incassum legere; licebit tempus frustra terere, & optimas horas pessime perdere. Hoc senatus doctissimorum hominum pridem observavit, ideo è lectione omni excerptendum cen-

scit; qui secus faxit, in supplicium habeat ignorantiam, & amissi temporis jaeturam. Ita doctissimi quique sentiunt. Adversus hunc torrentem obluctari fatum est. Sed tuas nunc objectiones audiam.

C A P V T X.

Objectionibus contra Excerpen di sollertia respondetur.

FAU S T I N. Ergo fari jubes, & dictis tragulam a injicere. E U I O G. Liberime; sanatur ulcus cum rumpitur, & ejcta tragula quandoque in auctorem revolat. Dic quod sentis.

FAU S T I N. Principio de illis fastigii hominum multa differebas, qui nescio quot decades libroru typis mandarunt. Nihil hoc contra me; talem ego arietem, meique similes non timemus; hoc epichiremate nihil persuades. Ego nulla moliora volumina, nec unquam in lucem quidquam extrudere cogitavi. Typia meis libris aeternum feriabuntur. Ego Plinios, ego Lipfios, Pontanos, Delrios non expungam codicu edendorum multitudine. Nec cupio tot libros scribere, quot Didymus, quot Origenes, quot Trisinegistus, aut Tostatus aliquis; ego me inter lectores censi volo, non scriptores: quid ergo mihi cum Excerptis? haec illi curent, qui publico sua parant

ven-

2 Teli genus, hastæ simile.

vendere. E V L O G. Audio ; & verum c-
sto, ut illud non cogites, saltem subin-
de voles, aut etiam cogeris oratiuncu-
lam, vel epistolium componere : affir-
mate dico, nec hoc ipsum quidem cum
dignitate poteris, absque Excerptis. Vi-
de plurimorum epistolas rerum omni-
um inanis, flaccidas, elumbes, steriles,
ineptas, plumbeas, sine nexu, sine ner-
vo, sine ullo colore, in quibus nec pri-
se, nec novæ litteraturæ vel vestigium
reperiit sit. Sed eorumdem scriptas ora-
tiones inspice ; verborum flumen est (&
nec hoc quidem) rei aut rationis nihil,
sed rivulus gracilis, & solo strepitu lo-
quax; nullæ hic elegantiae, nulli sales,
nullus nitor, gratiarum nihil est, subin-
de nec miculam in iis deprehendes, quæ
priscam eruditionem sapiat, nihil san-
cti aut vivi coloris; nil florum aut amoenita-
tis quidquam aspersum. Quod ille de
Luscinia, hoc de scriptis talibus dicen-
dum: Vox es, prætereaque nihil. Causa
sancta tanta paupertatis ne quare; in prom-
pitu est : nec verborum, nec phrasium,
multò minus rerum Excerpta habent-
indies vivunt ; parati nihil est. Hinc
dictio & scriptio tam paupertina, for-
dida. Imò fit nonnumquam ut talibus
dicendum in publico, cum Philosophia
, aut Medicina, aut Iurisprudentia,
vel Theologia Doctores jubentur; sed illi
tales, quia fodere noluerunt, mendicare

F 3 cogun-

coguntur. Cum enim eorum nihil habent, quæ ad orationem struendam faciunt, velut pueri vix Grammatices gnari alios appellant: Quælo te, orationem mihi scribe, gratiarum actionem para, ad quæstionem positam responde. O mendicimonium ignavum: si quidquam excerpere voluiscent, jam aliis non supplicarent; sed quia non tantum nihil notatum habent, sed etiam ignorant ubi scribendorum aliquid querant, unde dicendi subfidiū perant, ideo ad mendicitatem indoctissimam sese applicant. Inscitiam malunt prodere, quam emendare.

Vides, Faustine, non tantum libros scripturis, sed etiam orationem, aut tale quid composituris, Excerpta esse necessaria.

F A V S T I N. Sed alteram in Excerpta tragulam intorqueo: Minus memoriae student, qui Excerpta curant: nam ubi quidpiam in Adversaria sua retulerint, sine cura sunt, & segni animo, tamquam ipsi jam teneant, quod chartis commiserunt. E V L O G. Mantelum pigritia coloratum, & scite factum, sed lacerum: quasi vero primarium memoriae subfidiū memoriam oppugnet. Dixi neminem tam felicis esse memoriam, qui omnia, quæcumque legerit, complectatur, & retineat. Igitur ab Excerptis petenda sunt adminicula, non ut memoria minus exerceatur, sed ut felicius in op-

re suo promoveatur. Addo: Nemo Excerpta cum suis indicibus perite tractaverit, qui noluerit reminiscientiam exercere. Nec enim satis est, excerptere, nisi memineris, an, & quid excerpteris. Atque adeo Excerpta & Notæ memoriam non ad desidiam resolvunt, sed ad labores adiungunt. Quisquis igitur memoriam quam maxime consultum cupit, Excerpta & Notas perpetuet. Nisi forsitan Charmides Græcus sit, aut ejus frater, qui simillimus Charmida. Vir iste oriundus è Græcis ea vi memoriam pollebat, priscis asseverantibus, ut quoscumque libros in bibliothecis legisset, eos confessim memoriter recitare posset a. Si talem te profitearis, Faustine, ab Excerptis te liberum pronuntio: sin minus, nec te, neque ullum alium à conscribendis Notis eximium dico. Spartam quam natus es, orna; memoriam, quam adeptus es, juva.

FAVST. Sed tertiam in Excerpta iacto tragulam: Plurimi sunt, nec adeo indocti, qui hanc Excerptendi artem aut haec tenus ignorarunt, aut certe non usurparunt. E V L O G. Hic velim digitum imponas ori, & fculneam argumentationem tuam alto silentio defodias. Argumentum istud, fateor, usitatissimum est, sed pessimum: Plurimi hoc faciunt, ergo. Tu vero quid inde commonstras?

F 4

Nor

a Plin. lib. 7. Nat. hist. c. 24.

Non ideo bene fit, quod à multis fit. Errantium multitudo nihil patrocinatur et zori. Noli eos numerare, qui à via desfrent. Sequere vel paucissimos, sed rego calle incedentes. Pythagoræ monitum est: *Per viam publicam non ito;* Non ut eam incessu vitemus, sed ut sensu, moribus, vita. Ignavia numquam erit pulchra, quod ea multis placeat. Multi, aīs, nil excerptunt. Quid tum? Multi etiam parum supra vulgus proficiunt, hinc inter eruditos in imo harent subsellio. Nec illi hoc pensi habent, modò farinam & panem eruditione quantumvis debili lacentur. Neque vero quidquam dubii est, quin illi tam parca diligentia juvenes, multo præstantiores evaderent, seu Philologi, seu Medici, seu Iurisconsulti, si mature ac sedulo excerptere inciperent. Multis danda venia ob ignorantiam; nil illis ignoscendum est, quos laboris odium absterret ab exercitatione tam fruosa. Sed perge opponere.

F A V S T. Quartam ergo tragulam expedio: Priscorum sapientum aīo, cum artium & scientiarum cultus maxime floraret, auditione ac commentaryone, non scripto tradebantur disciplinæ. Hoc Pythagoreorum in Italia, hoc Druydom in Gallia, hoc Gymnosophistarum in India fuit institutum. E V L O G. Speciosum videri posset hoc argumentum, nisi esset vitiosum non una parte. Facesse nil scripserint

pserint in schola , nil ergo in tabellas domi retulerunt: unde igitur eorum scripta ad nos permanarunt? Deinde, priscorum scriptio fuit admodum operosa & difficultis; nec sine majore sumptu. Cera illi , aut lino, philyris, corticibus, foliis arborum, plumbo , membranis , palimpsesto utebantur ^a. Nos commodissime charta utimur , typographiis gaudemus ; ratio scribendi expeditissima, modo non magis placeat labore otium. Addo: Si argumentatio tua ullarum sit virium , mos Academiarum omnium erit abolendus; ubi non audire solum, sed & scribere atque annotare discipuli solent. Quin igitur ad Academias excurris , & tuam illis additionem ac commentationem ingeris , omnemque scriptiōnem tollis ? cave hic verbum addas, aut supplosione pedum salutaberis. Sed quia pharetram tuam, ut conjicio, nondum exhausti ; dic porto, & oppone plura.

F A V S T. En ergo quintam tragulam: Quid si ejuscemodi commentaria & Notatineis, muribus, blattis in epulum cedant, quid si aquæ illa jugulent, quid si canis ea concerpat, fur auferat, ignis comburat, casus aliis eripiat ? E V L O G. Quid si cælum ruat? hi hostes non tantum libris , sed & vestibus, pecuniis, domibus

F 5

^a De veterum scribendi ratione fuisse Guido Panzerioli, volum. 2. Memorab. tit. 13. & in eum Henricus Salmush.

bus timendi : num ideo vestem non conficias , pecuniam non colligas , donum non constrnas , quia hæc vel auferri , vel comburi possunt ? Non nescio quid Antisthenes cuidam dixerit , qui librum , in quem omnia retulisset , perditum plorabat . Cui vir sapiens : Atqui hæc , inquietabat , oportuit animo commendare , non charitis . Quo effato philosophus non voluit memoria mandari omnia (quis enim id possit ?) sed multa , quod & nos docemus , ne scrinia nostra doctiora sint , quam ingenia nostra . Sed perge , si liber , obducere .

F A V S T . Sextam igitur extollo trahulam : Quis chartaceam supellestilem suam quocumque secum circumvehat ? Stilphon sua secum omnia ferebat mente , non chartis . E V L O G . O te militem , Romanum scilicet , & prisci roboris ! Vetus Romanus miles pro more a ritu militiae habuit , quadruplicia portanda onera : *Cibum* , *Vtensilia* , *Vallum* , *Arma* . Expende singula . *Cibus* , panis fuit buccellatus in mensem dimidium , sepe totum . *Vtensilia* , Hasta & Scutum , prater hæc , ferrea , corbis , rutrum , securis , lorum , falx , catena , olla , veru , & si quæ alia ad victum sunt . *Valli* , tertium onus . Ex us ternos , aut quaternos , aliquando septen nos , aut etiam duodenos vallos a tulerunt , ut , si castra subito locanda , vel alia

a *Vallus* , ein Pfal oter Nebstest .

forci

a

b

Cep

foret necessitas, vallare statim se licet.
Arma, quartum onus, galea, lorica,
 gladius. *Ista omnia Romano militi ferenda* a. hæc mihi aut scias, è Lipsio Excerpta suggerunt. Et numquid recte talem te militem dixi, quadruplici, tantoque huic oneri portando parem, qui duos tresve chartaceos libellos ferre refugis? Addo: Excerpta, si cum judicio fiant, non facile umquam in eam molem ex crescent, quæ non expedite commode que ex uno loco in aliun transferatur. Mecum senties, cum Excerptendi modum à me accipies. Stilponi pax sit, & eat bonis avibus, qui Demetrio Poliorcetæ interroganti; Num quid perdidisset? *Nihil*, inquit, *omnia namque mea mecum sunt*. Cum tamen patrimonium illius in prædam celerit, filias & patriam hostis rapuerit. At ille habebat fecum vera bona, intelligentiam & memoriam artium & disciplinarum omnium capaces, insuper & virtutes rectique conscientiam. His se bene solabatur Stilpon. Sed quid hæc adversus Notas & Excerpta? Etiamnum habes, quod obducas? Septimam quoque tra gulan emitte.

FAVSTIN. Dictis acquiescere statueram: sed, ut jubes, hæc addo: Videri tempus non adeo religiose ac utiliter ex pen-

a De his Lipsius l. 5. Rom. milit. dial.

b De hoc vide Senecam l. de Constantia sap. c. 5. & epist. 9 post med.

pendī colligendis Excerptis. E V L O G.
 Hæc quidem , Faustine, commodius reti-
 nuisset silentium. Cave hic idem tibi
 occinam, quod Apelles A!exandro Mace-
 doni de coloribus imperite multa dis-
 senti, silentium comiter suadens : Aut si-
 le, ait , aut pueri , qui colores terunt, te
 ridebunt. Tunc temporis prodigentiam
 hic objicias ? Re nulla utilius expendes
 tempus quam conficiendis Excerptis. Il-
 lud verissimè tempus est non solum pro-
 digere , sed studio perdere, libros otiose
 volveare , multa legere , nihil excerptere ,
 nihil memoriae recolendum seponere.
 Hæc vera temporis jactura est, legisse, &
 aut nihil retinuisse, quod diu inhæreat,
 aut nihil excerptisse , quod usui futuro
 serviat. Si temporis pretium aestimare no-
 ris, nil umquam leges , nec quidem ani-
 mi caussa , quin simul excerptas. Otiosa ,
 vana , nugatoria est lectio , cui nulla mi-
 scetur scriptio. Nisi Thoman Kempen-
 sem aut similes legas. Quamvis nec hanc
 quidem lectionem velim annotationis
 omnis expertem. At sunt, qui studiosos se
 putent, cum libro signū fixerint, cumq;
 fecerint stigmatiam. Ohe libellū miserū!
 Ohe , quem tales sauciant injuria. Nam
 ungue codici notam imprimere, pagella
 auriculam inflectere , atramento aut mi-
 nio , qua placent, inducere , pigritia est
 prorsus sordida , & maximam partem in-
 utilis , ac supervacanea. Quid libros his
 con-

contumeliis incestamus? Exiguum, aut nullum est memoriae subsidium, & magna libri infamia. Si quid notatum vis, breviter exscribe, & librum præsta immunem ab hoc dedecore.

Si quid tragularum, Faustine, supereft, pharetram omnem vacua; concute fe-
cundum pectus a, & objectiones sparge
toto plaustro.

F A V S T. Restat unica, sed non he-
bes, ut arbitror. Octavam ergo tragulam
emitto: Sunt hoc aeo scriptorum pænè
omnium indices copiosi, indices optimi.
Quid fatiger frustra? ab indicibus petam,
quod lubet discere.

E V L O G. Has voces jam novi. Hoc
pigi aut juvenculi ab experientia invali-
di dicunt. Novi ergo imperitissimos hos-
ce sermunculos. Sunt adolescentuli vix
litteris primis leviter tinti, qui his fese
inanis quietos reddunt: Ad indices, a-
junt, confugiemus, & eruemus inde non
grandi labore quidquid placuerit. O bo-
ni pueri, erratis toto coelo. Consilium
ridiculum & vanum. Expertus sum ego
ipse sapissime, inter indices plerumque
id minime inveniri, quod maxime qua-
ritur. Non dicam, quod amplius est, à plu-
rimis ipsam quærendi artem ignorari,
præsertim cum indices sibi sint dissimil-
li. Sed neque hic indices in jus ambu-
late cogam, qui sapient fallunt, & ludificant
qua-

a Virgil. lib. 7, Æneid, circa med.

quærentem falsis numeris; non raro magnum quid pollicentur, & vix pauculas repræsentant voculas. Quoties totas horas, toto imo dies jejonus & avidus scrutator indices pervestitat, & vix quidquam, quod ad rem fit, expiscatur; oleum perdit, & operam ludit. Quid? quod autores plurimi, eos indices, quos suis libris attexunt, non ipsi conficiant, sed id genus operæ aliis committant. Hinc errores in indicibus innumeri. Hoc autem creberissime fieri certo mihi constat. Quid vero facias libris illis, qui quidem optimi, sed nullos habent indices? undique repulsam ferimus. Verum, ut sint ista, quæ opponebas, verissima, numquam tamen alienis tam jucunde, nec tam apposite, neque utilitate tanta, ut nostris utimur. Et, ô mi Faustine, serum nimis est, cum monstranda eruditio, eam ex alienis libris, aut librorum indicibus conari effodere. Negotium anceps & revera fallax est, velle fieri eruditum ejuscemodi Elenchis & Nomenclaturis.

Sed omnes pulchellas rationes istas excogitat pigritia. Hæc, ut scias, non numquam ingeniosa est, præsertim in sui patrocinium. Quod Excerptendi curam aversemur, ratio pæne unica hæc est: Odimus laborem & fugimus. In eo res vertitur; pigris sumus, & molestiam entandi nolumus subire, ideo legimus, &

nihil

¶ Da liegt der Hase im Pfeffer.

nihil
mus.
ad ma
atram
do sel
charta
scripti
otiosi
diam
nobis
Optin
rima
item,
de do
lektor
ptatis
tempu
sors o
His on
Potera
Quæ
Adver
quæ o
boni s
quod
nihil d
de; u
rum su
dition
re, fa
mortal
plures

a L

nihil nobis feligimus, ut non laboremus. Operosum nobis videtur semper ad manum habere chartam, calamum, atramentum, & inter legendum, modo sella surgere, modo has, modo illas chartas prehendere, lectionem turbare, scriptio[n]em interjungere. Lectores esse otiosi volumus. Ita dum alimus desidiam, foveamus ignorantiam. Hoc uno nobis blandimur, quod multa legerimus. Optime dixit Aristippus: Non, qui plurima comedunt, ii perinde sani sunt; item, non qui plurima legunt, ii perinde docti sunt ^a. Ap[er]te mihi otiosulos lectores illos, qui animi tantum, voluntatis, & otii causâ legunt, qui, ut tempus fallant, librum arripiunt, & quod sors obtulerit, curiosis oculis percurrent. His omnibus illud Plinii insulurandum: Poteratis, ô boni, has horas non perdere. Quæ enim hæc lectio est, quæ nihil in Adversaria, nihil in scrinia recondit, quæ oblivioni & ventis spargit, si quid boni seminis repertum. Idem isti faciunt, quod qui multum edendo ingerunt, & nihil digerunt. Ut concoquas, sic comedete; ut excerptas, sic lege. Hoc litterarum supelle[ct]ilem parat, hoc seriam eruditio[n]em conciliat. Non caret res labore, fateor, quid autem magni sine hoc mortalibus venditur? Novi ego complures mediocris ingenii homines, qui

per

^a Lært, in Aristipp.

per hanc ipsam Excerptorum industriam evaserunt ad magna. Quod illis nec memoria, nec ingenium contulit, id liberaliter Notæ dederant & Excerpta. Hoc vere tuum est, quod tuum feceris annotando, hoc tibi utilissimum experientis, quod in tuam extraxeris utilitatem excerpendo.

In primæ partis coronidem do testem virum doctissimum Franciscum Sacchini, qui hanc ipsam Notandi sollertia summe approbans, his omnino verbis: Maximi, ait, quique viri & commendant, & adhibent fedulam Excerptendi curam. Profecto fidem superat, si quis & accurate, & continenter scripto conserveret, quidquid constans lectio memoria dignum indies offert, quanta, quam breviter egregiarum rerum copia congeratur a.

Verissimum est, & oraculum puta. Testes adjungo mihi familiarissimos, qui mirari se ajebant, & verò etiam latari litterariam supellestilem suam tam suavititer, tempore non adeò multo è Notis creuisse. Levibus impendiis licet hic distescere, Faustine, non legendum tantum, sed & excerpendum. Atque hæc præfati oportuit. Iam constat, ni fallor, Excerptorum necessitas, quæ autem eorum methodus, & quomodo excerpendum sit, parte altera trademus. Atque ita iam diem

a Sacchin. de Ratione libros legend. mihip
76.

P A R S I. C A P. V. 3r

diem deduximus ad umbilicum. Pars altera in pomeridianum tempus com mode rejicitur. Tu verò meus hodie conviva eris. Sed morem meum nosti; nec Plautinum illud ignoras: Propterea vicinia non videbit majorem fumum. Eamus; vocat mensa, sed, quod præmoniem, frugalis.

G

P A R S